

Als één schaap over de dam is, durft de rest niet meer

Een kwalitatief onderzoek naar de mediarepresentatie van
de islamitische politica Kauthar Bouchallikht

Naam: Denise Bouwmeester
Studentnummer: 603157

Begeleider: Chris Aalberts

Master Media Studies - Media & Journalistiek
Erasmus School of History, Culture and Communication
Erasmus University Rotterdam

Masterscriptie
Juni 2022

Als één schaap over de dam is, durft de rest niet meer

ABSTRACT

In dit onderzoek is een casestudy uitgevoerd naar de mediarepresentatie van Kauthar Bouchallikht, de eerste moslima in de Tweede Kamer met een hoofddoek. Haar kandidatuur en Kamerlidmaatschap vinden plaats in een context van de multiculturele samenleving, met polarisatie en kritiek tegenover moslims in Nederland. Zij wordt dan ook fel bekritiseerd, onder andere vanwege haar banden met de Moslimbroederschap en haar aanwezigheid bij een pro-Palestina-demonstratie. Deze kritiek past in een breder patroon, waarin minderheden op kandidatenlijsten en in de Tweede Kamer regelmatig in opspraak komen. De wijze waarop Bouchallikht door de media wordt gerepresenteerd, zegt mogelijk iets over de publieke discoursen die bestaan over moslims en specifiek islamitische politici in de Nederlandse samenleving. In eerdere onderzoeken werd al geconcludeerd dat moslims in de westerse media op negatieve wijze worden geportretteerd en in verband worden gebracht met negatieve thema's.

Naar de perspectieven van moslima's op de representatie van islamitische politici is in de Nederlandse context nog geen onderzoek gedaan. Met dit onderzoek is getracht dat hiaat op te vullen. Daarbij zijn twee onderzoeksvragen opgesteld: Hoe wordt Kauthar Bouchallikht gerepresenteerd tijdens interviews met haar in de Nederlandse media? En: Hoe geven Nederlandse moslima's betekenis aan de representatie van Kauthar Bouchallikht in de Nederlandse media? Om een antwoord te kunnen formuleren op de vragen, zijn een kwalitatieve inhoudsanalyse van drie mediafragmenten en semigestructureerde diepte-interviews met veertien moslima's uitgevoerd.

Uit de inhoudsanalyse is gebleken dat Bouchallikht wordt gerepresenteerd als een slachtoffer van discriminatie en uitsluiting. Ondanks deze tegenslagen zet zij zich in voor het klimaat en gelijkwaardigheid, waardoor zij wordt neergezet als iemand met een voorbeeldfunctie voor jongeren en vrouwen. Haar geloof blijft opvallend vaak op de achtergrond. Uit de interviews bleek dat de moslima's veel waarde hechten aan een politicus met een gelijke religie, omdat zij verwachten dan beter vertegenwoordigd te kunnen worden. Ze hoopten dat Bouchallikht zou zorgen voor positieve verandering in zowel de maatschappij als de Tweede Kamer en dat haar aanwezigheid zou leiden tot een positiever beeld van de islam in de samenleving. Die verwachting werd echter gedwarsboemd door de negatieve representatie van Bouchallikht in de media. De moslima's plaatsten deze situatie in een breder verhaal, waarin moslims in de westerse media altijd op een negatieve manier worden neergezet. Door de negatieve berichtgeving over Bouchallikht zijn de moslima's nog wantrouwender tegenover de media en de Nederlandse samenleving. Het lijkt erop dat polarisatie in de hand wordt gewerkt, terwijl met het kandideren van minderheden juist wordt gepoogd de samenwerking te bevorderen.

KEYWORDS: *Representatie, islam, media, politiek, Kauthar Bouchallikht*

Voorwoord

“Zo, wat vind je er zelf van?”, vroeg mijn begeleider Chris Aalberts mij tijdens ongeveer elk gesprek dat we in de afgelopen zes maanden hebben gevoerd. “Ik vind het op zich wel goed”, antwoorde ik dan, “maar X, Y en Z kunnen nog beter.” Zoals altijd trok Chris dan een wenkbrauw op en zei: “Oh, ik vond het eigenlijk prima.” Dat was typerend voor de instelling die ik tijdens mijn gehele universitaire carrière heb gehad: altijd positief, maar nooit tevreden. Het kon altijd beter, sterker, grootser. Maar toen Chris vorige week commentaar leverde op mijn conclusie, stuurde ik terug: “Ik kan me niet vinden in jouw feedback. Ik ben tevreden zo.”

In het afgelopen jaar heb ik meer dan ooit geleerd om mijn eigen pad te bewandelen. Deze masterscriptie is mijn eerste werk waarin ik me niet heb laten beïnvloeden door ideeën van anderen of me heb laten beperken door regels en kaders. Chris moedigde dat aan. Hij is de eerste persoon die ik heb ontmoet in een onderwijsinstelling die overal dwars tegenin druist en zijn (hele) sterke mening maar al te graag verkondigt. Hij begrijpt dat ontwikkeling niet gaat om het volgen van formele regeltjes, maar om zelf nadenken, verwonderen en kritisch durven zijn. Dat was enorm verfrissend. Ik wil hem bedanken voor zijn onverbloemde feedback en voor zijn kleurrijke verhalen over de politiek (maar vooral over Thierry Baudet). Chris, mijn dank is groot.

Daarnaast wil ik mijn grote bewondering uitspreken voor de veertien moslima's die de tijd hebben genomen om met mij te spreken en die hun gevoelens over en ervaringen met geloof, politiek en representatie op tafel durfden te leggen. Het waren eerlijke gesprekken met vaak een verdrietig randje, maar gelukkig hebben we samen ook veel gelachen. Bedankt dat jullie met mij wilden praten, ook al was het soms pijnlijk en confronterend. Ik waardeer jullie enorm. Jullie zijn hier thuis.

Ik kijk ernaar uit om te starten met de master Criminologie in september, ook al zou Chris op een hele minachtende toon zeggen: “Daar heb je echt helemaal niets aan, criminologie.”

Denise Bouwmeester

22 juni 2022

Inhoudsopgave

Abstract en keywords

Voorwoord

1. Inleiding	1
2. Theoretisch kader	6
2.1 <i>Een multiculturele samenleving</i>	6
2.2 <i>Religieuze diversiteit in de politieke sfeer</i>	9
2.3 <i>Representatie</i>	11
2.4 <i>De mediarepresentatie van moslims</i>	15
3. Methode	19
3.1 <i>Kwalitatief onderzoek en de gefundeerde theoriebenadering</i>	19
3.2 <i>Kwalitatieve inhoudsanalyse</i>	19
3.3 <i>Semigestructureerde diepte-interviews</i>	21
4. Resultaten inhoudsanalyse	27
4.1 <i>Kauthar als moslim in de Nederlandse samenleving</i>	27
4.2 <i>Kauthar als activiste</i>	29
4.3 <i>Kauthar als rolmodel</i>	31
5. Resultaten interviews	34
5.1 <i>Een gelijke religieuze achtergrond</i>	34
5.2 <i>De religieuze identiteit van Bouchallikht</i>	39
5.3 <i>Negatieve mediarepresentatie van Bouchallikht</i>	45
6. Conclusie	52
6.1 <i>Resultaten</i>	52
6.2 <i>Discussie</i>	53
6.3 <i>Beperkingen en vervolgonderzoek</i>	54
Literatuurlijst	56
Bijlage 1: Transcripten media-interviews	
Bijlage 2: Topic-lijst	
Bijlage 3: Transcripten interviews	

1. Inleiding

In november 2020 kondigt GroenLinks de kandidatuur van klimaatactiviste Kauthar Bouchallikht voor de Tweede Kamerverkiezingen van maart 2021 aan. Met haar negende plek op de kieslijst maakt zij een goede kans op een zetel in de Tweede Kamer en zou ze het eerste Kamerlid worden dat permanent een hoofddoek draagt. Bouchallikht is vooral geworven vanwege haar klimaatstandpunten, aldus GroenLinks: “Als scholier stond Kauthar al in de modder op het Museumplein, ‘spijbelend’ voor een landelijke staking die ze mee had georganiseerd. Vanuit die kritische energie sloot ze zich aan bij de klimaatbeweging” (GroenLinks, z.d.). De kandidatencommissie van GroenLinks stelt dat Bouchallikht een “frisse kijk op klimaatongelijkheid” heeft (Hajjtema, 2020). Ze is betrokken geweest bij de organisatie van de Klimaatmars en de Klimaatstaking in 2019. Daarnaast was ze voorzitter van stichting Groene Moslims (GroenLinks, z.d.). Daarom noemt partijleider Jesse Klaver haar in een interview met *NOS* (2020a) “het boegbeeld van de groene beweging”.

Direct na de bekendmaking van haar kandidatuur komt Bouchallikht onder vuur te liggen. Publicist Carel Brendel (2020) schrijft dat er een link is tussen Bouchallikht en de controversiële Moslimbroederschap, door haar functie als vicevoorzitter van Femyso. Dat is een forum van verschillende islamitische organisaties en volgens Brendel (2020) “de studenten- en jongerenorganisatie van de Moslimbroederschap in Europa”. De Moslimbroederschap is een islamitische volksbeweging, die strijd voert in landen als Egypte, Palestina en Syrië. Hoewel de organisatie bekend staat om enkele terroristische aanslagen, wordt de Moslimbroederschap in het algemeen gekenschetst door het streven naar een islamitische staat op een geweldloze manier, aldus Joas Wagemakers (2022), islamoloog en gespecialiseerd in de Moslimbroederschap. Brendel (2020) bekritiseert bovendien dat GroenLinks de betrokkenheid van Bouchallikht bij de Moslimbroederschap heeft verzwegen, door haar functie bij Femyso niet te vermelden in de biografie op de website.

Ook wordt duidelijk dat Bouchallikht in 2019 een training organiseerde bij de Studenten Unie Nederland. Carel Brendel stelt dat die organisatie nauwe banden heeft met de conservatieve Turks-islamitische beweging Milli Görüs (Jelyta, 2020). Volgens Brendel (2020) is Milli Görüs een “ideologisch met de Moslimbroeders verwante fundamentalistische Turkse moskeevereniging”. In een interview met *Trouw* stelt Bouchallikht dat zij niet achter de werkwijze van Milli Görüs staat en daarom heeft besloten om geen bijeenkomsten van de organisatie meer bij te wonen (Zuidervaart, 2020). Milli Görüs reageert daar teleurgesteld op en schrijft dat Bouchallikht deze uitspraken heeft gedaan om haar positie binnen GroenLinks te verstevigen (Jelyta, 2020).

Enkele weken later duikt een foto op van Bouchallikht op een pro-Palestina-demonstratie in 2014. De foto wordt begin december 2020 gepubliceerd door de website *GeenStijl*, na een tip van een lezer: “Een welbekende sheikwatchende lezer herkende er FEMYSO-meisje Kauthar Bouchallikht [...] in en alerteerde ons op dit historische Haagsche kiekje met hakenkruizen, Hamashobbyisten en ‘antizionistische’ uitingen” (GeenStijl, 2020b). Op de foto staat Bouchallikht tussen andere demonstranten, die antisemitische vlaggen en nazisymbolen bij zich droegen (Zwolsman, 2020). Dit wakkert de kritiek nog verder aan. Hoewel de onthullingen in eerste instantie vanuit de rechtse hoek komen, is er ook op het linkse vlak veel ontevredenheid. Zo schrijft voormalig GroenLinks-raadslid Hulya Elmas (2020) het volgende in een tweet: “Onaanvaardbaar dat @groenlinks van @jesseklaver zo met waarden van GL omgaat. [...] Waarden waar ik [mijzelf] jaren hard [voor] heb ingezet als gemeenteraadslid voor GL.” Als gevolg van de gepubliceerde foto wordt Bouchallikht, naast als conservatieve moslim, ook als antisemitisch bestempeld. Bouchallikht neemt nadrukkelijk afstand van haar betrokkenheid. Ze biedt haar excuses aan en stelt dat de foto “ongelofelijk pijnlijk” is (NOS, 2020b).

De onthullingen over Bouchallikht leiden tot grootschalige media-aandacht, waarbij zij in een negatief daglicht wordt geplaatst en haar kandidatuur wordt bevestigd. De kop van een opiniestuk van Sujet Shams (2020) in *De Telegraaf* luidt: “Hoezo strijdt Bouchallikht voor gelijkwaardigheid?” Later wordt Bouchallikht in een hoofdredactioneel commentaar van *De Telegraaf* een “wolf in schaapskleren” genoemd (BNNVARA, 2021). Ook *GeenStijl* (2020a) publiceert verschillende berichten, waarin onder andere wordt geconcludeerd: “Toch wel akelige smet op wat straks het eerste parlementslid met hoofddoekje is.” Selma Leydesdorff (2020), hoogleraar geschiedenis aan de Universiteit van Amsterdam, schrijft in een ingestuurde brief aan het *NRC*: “Ik mag er niet aan denken dat zo iemand ooit bijvoorbeeld minister wordt. Bij racistische, homofobe en antisemitische publieke uitingen doet het er niet toe of iemand links of rechts is.”

De enige publicatie waarin Bouchallikht zelf ingaat op de ophef, betreft een interview in *Trouw* op 23 november (Zuidervaat, 2020). Dat interview verschijnt nog voordat de foto van de demonstratie wordt gepubliceerd. Daarom wordt er in het interview slechts ingegaan op de mogelijke banden met de Moslimbroederschap en haar trainingen bij Milli Görüs. Het interview is op initiatief van Bouchallikht zelf, zo blijkt uit de eerste alinea: “Het is vrijdag, einde van de middag, wanneer de woordvoerder van GroenLinks belt. Kauthar Bouchallikht wil spoedig een interview geven, zegt hij. Liefst nog dit weekend.” In het interview zegt Bouchallikht: “Ik heb zelf ook nooit iets gemerkt van enige verbondenheid met de Moslimbroederschap. Ik wil ook niets te maken hebben met dat gedachtengoed.” Op 1 december wordt zij in de talkshow *M* kort bevestigd over haar betrokkenheid bij de Moslimbroederschap. Tijdens het interview geeft zij een soortgelijk antwoord (Kaart et al., 2020). Daarna verschijnen er lange tijd geen interviews meer met haar. Het is relevant

te onderzoeken hoe Bouchallikht wordt gerepresenteerd in de interviews die wel zijn verschenen, omdat dat mogelijk iets kan zeggen over de publieke discourses die bestaan over haar.

Hoewel Bouchallikht in maart 2021 uiteindelijk met 27.038 voorkeursstemmen wordt verkozen tot Tweede Kamerlid (RTL Nieuws, 2021), is er nog steeds sprake van hevige kritiek. Inherent aan deze kritiek is de vraag of Bouchallikht wel past bij een progressieve en seculiere partij als GroenLinks, die pleit voor gelijkheid en emancipatie. In verschillende reacties schrijven Bouchallikht en GroenLinks de beschuldigingen en kritiek in het publieke discours toe aan de discriminatie van moslims. Zo spreekt Bouchallikht (2020) in een tweet van “elke keer weer dezelfde tactiek: guilty by association”. Jesse Klaver, GroenLinks-fractievoorzitter, stelt in een verklaring dat de bestuursfunctie van Bouchallikht bij Femyso bekend was bij de partij en bekritiseert dat Nederlandse moslims hun loyaliteit voortdurend moeten bewijzen (GroenLinks, 2020). Op Facebook schrijft hij bovendien:

Het past in de trend van koste wat kost vasthouden aan een stereotype beeld, waarin je als jonge moslima geen progressieve idealen zou kunnen hebben. Niet actie kan voeren voor het klimaat, voor vrouwenrechten of gelijkwaardigheid. Waarin je als Nederlandse moslim überhaupt gewantrouwd wordt. (Klaver, 2021)

Er lijkt volgens Klaver dus sprake te zijn van een breder probleem, waarbij wantrouwen bestaat tegenover moslims. Een ander voorbeeld daarvan is de islamitische Nebahat Albayrak, Kamerlid voor de Partij van de Arbeid (PvdA) tussen 1998 en 2012. Zij stelt een gebrek aan vertrouwen door de media te hebben ervaren. Als zij in 2006 onder vuur komt te liggen omdat zij geen afstand zou nemen van het Turkse standpunt over de Armeense genocide, zegt zij het volgende: “Ik heb het gevoel dat ik een permanent loyaliteitsexamen moet afleggen” (Mügge & Schotel, 2017, p. 452). Volgens Esmâ Alariachi, voorzitter van de moslimvrouwenorganisatie Al Nisa, is er sprake van een problematisch patroon. “Wanneer een moslim bij de gevestigde orde wil horen, dan moet diegene in een keurslijf passen waarin klaarblijkelijk afstand moet worden genomen van de moslimidentiteit”, stelt zij in een interview met *De Kanttekening* (Jelyta, 2020).

Deze problematiek is onderdeel van een bredere maatschappelijke ontwikkeling. In een multiculturele samenleving als Nederland, met een grote religieuze diversiteit, leiden de verschillen in de maatschappij tot spanningen. Zo beargumenteren veel linkse groepen dat minderheden vaker negatief worden benaderd vanwege hun achtergrond. Om dat te voorkomen, is het van belang dat de representatie van de minderheidsgroepen evenwichtig is. De wijze waarop minderheden door de media gerepresenteerd worden, kan een grote invloed hebben op het beeld dat er in de maatschappij van hen bestaat (Hall, 1989). Als de verschillen tussen groepen in de maatschappij door

de media worden uitvergroot, kan dat een polariserend effect hebben. Dit maakt het maatschappelijk relevant te onderzoeken hoe Bouchallikht gerepresenteerd wordt in de media.

Ook politieke representatie speelt een belangrijke rol. Politieke partijen lijken steeds vaker minderheden te kandideren, iets waar vooral Sylvana Simons, BIJ1-lijsttrekker, voor pleit (Wiegman, 2021). Bij GroenLinks is Kauthar Bouchallikht op dit moment een politica die de islamitische minderheidsgroep lijkt te representeren. Fractievoorzitter Jesse Klaver (2021) stelt dat Bouchallikht zorgt voor diversiteit op de kandidatenlijst. In zijn Facebook-bericht over haar schrijft hij: “Verschillende perspectieven brengen ons verder. In een samenleving en in een volksvertegenwoordiging moet ruimte zijn voor ontelbare identiteiten. Juist daarom is het belangrijk dat er meer diversiteit in de Tweede Kamer komt.”

Het Kamerlidmaatschap van Bouchallikht en de ophef als reactie daarop roepen vragen op over de relevantie van minderheden in de politiek en over hoe leden van minderheidsgroepen worden gerepresenteerd als zij de politiek betreden. In de literatuur verschillen de meningen daarover. Er wordt namelijk onderscheid gemaakt tussen belangenvertegenwoordiging, ook wel inhoudelijke vertegenwoordiging, en vertegenwoordiging op basis van gedeelde (uiterlijke) kenmerken, ook wel descriptieve vertegenwoordiging (Pitkin, 1967). In het wetenschappelijke veld zijn er voorstanders van inhoudelijke vertegenwoordiging, zoals Hanna Pitkin (1967), die beargumenteren dat deze vorm leidt tot kundige, geschikte leiders. Anderzijds zijn er ook voorstanders van descriptieve vertegenwoordiging, zoals Jane Mansbridge (1999), die stellen dat deze vorm onder andere zorgt voor betere communicatie tussen de vertegenwoordiger en vertegenwoordigde. In het geval van religie zou dat dus betekenen dat een islamitische politicus andere moslims in de samenleving beter kan vertegenwoordigen dan een niet-islamitische politicus.

Onderzoek met een focus op de ervaringen van de Nederlandse kiezer ontbreekt nog, hoewel dat zeer relevant is. Er bestaat dus een hiaat in het onderzoek naar de perspectieven van Nederlandse burgers en specifiek moslims op de representatie van islamitische politici in de Tweede Kamer. Met dit onderzoek probeer ik dat hiaat op te vullen, waardoor mijn onderzoek wetenschappelijk relevant is. Het zou bijvoorbeeld zo kunnen zijn dat Bouchallikht in de politiek een belangrijke rol vervult voor moslims, omdat zijzelf ook islamitisch is. Het is echter onduidelijk hoe deze groep daar zelf over denkt. Door met moslima's te spreken, wordt duidelijkheid geschapen over of zij zich daadwerkelijk gerepresenteerd voelen door Bouchallikht. Dat kan inzichten bieden in de relevantie van de huidige discussie over de representatie van minderheden. Als de kiezer zich gerepresenteerd voelt, dan leidt dat tot meer politieke betrokkenheid en daarmee tot het beter functioneren van de democratie (Kittilson & Anderson, 2011). De belangrijke invloed van representatie op de democratie maakt mijn onderzoek ook maatschappelijk relevant.

In dit onderzoek voer ik een casestudy uit, met een specifieke focus op de representatie van Kauthar Bouchallikht, gezien zij de eerste parlementariër met een hoofddoek is (Lievisse Adriaanse, 2021). Er is dan ook sprake van een unieke case. Toch verwacht ik representatieprocessen te kunnen blootleggen die zich ook in algemenere zin voordoen. Ik zal een antwoord trachten te formuleren op de volgende onderzoeksvragen: Hoe wordt Kauthar Bouchallikht gerepresenteerd tijdens interviews met haar in de Nederlandse media? En: Hoe geven Nederlandse moslima's betekenis aan de representatie van Kauthar Bouchallikht in de Nederlandse media?

In het vervolg van mijn scriptie schets ik in het tweede hoofdstuk een theoretisch kader, waarin ik meer context bied, het concept van representatie uitleg en een overzicht geef van het onderzoek naar de mediarepresentaties van moslims. In het derde hoofdstuk verantwoord ik hoe ik mijn onderzoek heb uitgevoerd, waarbij zowel de dataverzameling als de -analyse aan bod komt. Vervolgens presenteer ik in het vierde hoofdstuk de resultaten van de inhoudsanalyse en in het vijfde hoofdstuk de resultaten van de interviews. Het zesde hoofdstuk bevat een conclusie en een antwoord op mijn onderzoeksvragen.

2. Theoretisch kader

In dit theoretisch kader schets ik eerst een context van de multiculturele samenleving in Nederland. De diversiteit van de multiculturele samenleving is ook zichtbaar geworden in de Nederlandse politieke sfeer, zoals ik daarna uitleg. Daarbij wordt duidelijk dat er veel sprake is van kritiek bij de representatie van minderheden in de politiek. Ik beschrijf daarom het concept van representatie en leg uit hoe representatie een rol speelt in de politiek. Tot slot bied ik een overzicht van de huidige wetenschappelijke kennis over de mediarepresentaties van moslims en specifiek islamitische politici.

2.1 Een multiculturele samenleving

Om de huidige maatschappelijke verhoudingen te kunnen begrijpen, is het van belang de historische context van de multiculturele samenleving in kaart te brengen. De manier waarop de etnische en religieuze diversiteit in de Nederlandse maatschappij tot stand is gekomen, speelt immers een belangrijke rol bij de representatie van minderheidsgroepen.

In de vroege moderne periode was er al sprake van migratie uit landen in Azië en Afrika naar West-Europa, maar grootschalige migratiestromen kwamen pas op gang na de Tweede Wereldoorlog. Vlak na de oorlog, vanaf 1946 tot ongeveer 1968, waren er vooral koloniale migranten, die vanwege dekolonisatie of economische redenen besloten te migreren naar Europa. In het geval van Nederland waren dat met name migranten uit Indonesië, een voormalige kolonie. In de jaren zestig en zeventig werden de Indonesiërs opgevolgd door arbeidsmigranten uit onder andere Turkije, Marokko, Algerije en Tunesië. Later trokken ook de families van de arbeidsmigranten naar West-Europa, met als gevolg dat het aantal migranten uit deze landen explosief steeg tussen 1970 en 2000. Bovendien migreerden veel Antillianen naar Nederland vanaf 1970. Dat waren met name Surinamers, die vanwege de politieke instabiliteit rondom de onafhankelijkheid van Suriname in 1975 besloten te verhuizen. Hoewel de Surinamers als buitenstaanders werden gezien door hun zwarte huidskleur, zorgden de culturele overeenkomsten met de Nederlanders ervoor dat zij gemakkelijk konden integreren in de samenleving. Voor de moslimmigranten uit Noord-Afrika lag dit gecompliceerder. Hun sociaaleconomische positie was dan ook een stuk slechter (Lucassen, 2005).

Er bestond veel tolerantie onder de Nederlanders, aldus Lucassen en Lucassen (2015). Vooral in de jaren zestig en zeventig heerste er een ideologie van gelijkheid, omdat de bevolking zich bewust was van de misstanden die in de Tweede Wereldoorlog tegenover minderheden hadden plaatsgevonden. Lucassen en Lucassen (2015, p. 83) noemen dit ook wel de "ethische revolutie". Ontevredenheid over migranten werd gezien als een ongewenste, racistische uiting, evenals het wijten van de economische crisis aan de komst van migranten. Ook beleidsmakers zetten zich in voor

de migranten. Zij trachtten te voorkomen dat migranten de onderklasse van de samenleving zouden gaan vormen en richtten zich op gelijkheid en inclusiviteit (Duyvendak & Scholten, 2011).

Toch was er sprake van een omslagpunt, waarbij er meer onvrede en kritiek kwam ten opzichte van migranten en specifiek moslims. De fundamenteën van deze polarisatie en anti-immigratiepolitiek liggen volgens Lucassen en Lucassen (2015) in de groeiende ontevredenheid over de migranten. Verschillende gebeurtenissen, waaronder het doodvonnis voor Salman Rushdie, die in 1989 een controversieel boek publiceerde over de profeet Mohammed, wakkerden de onvrede aan. Dit doodvonnis werd als *fatwa*, een juridisch advies in de islam, uitgesproken door Ayatollah Khomeini van Iran (Pipes, 2003). Jan Blokker, een vooraanstaande journalist uit die tijd, schreef daarover in *De Volkskrant*: "Hun godsdienst sterft uit, zoals alle godsdiensten, en houdt verbeten zijn laatste bruggehoofd op vieze matjes, verschoten sofa's, bevleekte spreien en in absurde nachtgewaden, dus ze haten alles wat er beter uitziet" (Tinnemans, 1994, p. 338). Daarnaast bestonden er zorgen over sociale en culturele problemen als werkloosheid en criminaliteit onder migranten, waardoor de migranten buiten de samenleving leken te vallen. Daarom groeide het idee dat het integratiebeleid had gefaald. Publicist Paul Scheffer (2000) schreef in zijn artikel "Het multiculturele drama" in *NRC Handelsblad*: "Waarom wordt er niet in veel dwingendere termen gesproken over het achterblijven van hele generaties allochtonen en over de vorming van de etnische onderklasse? [...] Het wordt door de nationale overheid blijkbaar niet ervaren als een dringende opgave." De rechtse partijen schoven de schuld daarvan in de schoenen van de linkse partijen, waardoor de polarisatie tussen links en rechts werd aangewakkerd (Lucassen & Lucassen, 2015).

Het toonbeeld van deze beweging was politicus Pim Fortuyn, die vermoord werd in 2002. Hij bestempelde de linkse partijen als elitair en wees hun politieke correctheid aan als oorzaak van het migrantenprobleem (Lucassen & Lucassen, 2015). In zijn boek *Tegen de islamisering van onze cultuur* (Fortuyn, 1997) uitte hij al zijn onbehagen over de manier waarop de normen en waarden in de Nederlandse samenleving werden beïnvloed door moslims. Fortuyn positioneerde zich fel tegen de inmenging van de islamitische cultuur in de Nederlandse maatschappij en sloot zich bovendien aan bij het idee dat de integratie van moslimmigranten was mislukt. In een column voor *Elsevier* schreef hij: "Nederland is vol!" (Lucardie & Voerman, 2002, p. 39). Daarmee maakte hij duidelijk dat nog meer migranten naar zijn mening niet welkom waren in Nederland. Fortuyn droeg eraan bij dat dit perspectief op migranten sociaal aanvaardbaar werd (Lucardie & Voerman, 2002). Zijn partij, Lijst Pim Fortuyn, won met deze standpunten in één keer 26 zetels tijdens de Tweede Kamerverkiezingen in 2002.

De polarisatie in het Nederlandse politieke landschap nam toe en kwam in een stroomversnelling door enkele gebeurtenissen in de eerste jaren van de 21e eeuw. In 2004 brachten

regisseur Theo van Gogh en voormalig VVD-Kamerlid Ayaan Hirsi Ali een anti-islamfilm uit. Van Gogh positioneerde zich zijn gehele carrière al als tegenstander van de islam, terwijl Hirsi Ali de religie steeds meer begon te bekritisieren. Als voormalig moslima sneed zij enkele thema's aan, zoals het uithuwelijken van islamitische meisjes in haar boek *De maagdenkooi* (2004) en de ondergeschikte positie van vrouwen in haar boek *De zoontjesfabriek* (2002). Samen brachten Van Gogh en Hirsi Ali de korte film *Submission part 1* uit, naar eigen zeggen om de wreedheid van de religie bloot te leggen. Tijdens de film waren vier mishandelde moslimvrouwen zichtbaar, met in hun lichamen koranverzen gesneden. Zowel Van Gogh als Hirsi Ali werd bedreigd naar aanleiding van de film. Daarop dook Hirsi Ali onder en werd zij permanent beveiligd (Het Parool, 2020). Enkele weken later werd Van Gogh op straat vermoord door een jonge moslimfundamentalist.

In 2006 werd de Partij voor de Vrijheid (PVV) opgericht door Geert Wilders, die zich in 2004 had afgescheiden van de VVD. Terwijl hij nog Kamerlid was voor de VVD zei hij in een televisie-interview het volgende:

In tegenstelling tot Pim Fortuyn die oproept tot een kruistocht, of wat is het, een Koude Oorlog tegen de islam – wat een verwerpelijke opmerking is, omdat hij daarmee alle moslims op één hoop gooit – heb ik van begin af aan gezegd: 'De islam, daar is niets mis mee. Het is een te respecteren godsdienst.' (Oudenampsen, 2019, p. 107)

Toen hij zijn nieuwe partij oprichtte, werd de kritiek op de islam juist het belangrijkste agendapunt. De invloed van dit standpunt op de Nederlandse politiek is groot, stelt socioloog en politiek wetenschapper Merijn Oudenampsen (2019, p. 107): "De PVV is met haar anti-islampolitiek beeldbepalend geweest in de Nederlandse politiek." Met Geert Wilders als leider beleefde de partij een snelle opkomst (Gijsberts & Lubbers, 2009; Lucassen & Lucassen, 2015). Tijdens de Tweede Kamerverkiezingen in november 2006 haalde de PVV negen zetels. In de daaropvolgende verkiezingen in 2010 haalde de partij er zelfs 24. Dit aantal veranderde door de jaren heen, maar de PVV bleef prominent aanwezig in het Nederlandse politieke landschap. In 2021 werden er zeventien zetels behaald. "Nederland is overbevolkt en de islam hoort niet bij Nederland", luidt het voorwoord van het verkiezingsprogramma van 2021-2025 (Partij voor de Vrijheid, 2021).

De verschillende terroristische aanslagen gepleegd door organisaties als IS en Al Qaida leidden ertoe dat het onbehagen tegenover moslims in Nederland groeide. Hoe verdeeld en intolerant de Nederlandse samenleving was geworden, bleek uit de protesten naar aanleiding van de vluchtelingenstroom in de zomer van 2015. De Nederlanders zagen de migranten als potentiële criminelen en een bedreiging voor de Nederlandse verzorgingsstaat, progressieve idealen en nationale veiligheid (Lucassen, 2018).

Samenvattend zijn er in de afgelopen tachtig jaar verschillende etnische en religieuze groepen naar Nederland gemigreerd. Daar werd door de Nederlanders eerst positief op gereageerd, maar door onvrede, kritiek en polarisatie veranderde die houding aan het einde van de 20^e eeuw. De kritiek is zich steeds meer gaan toespitsen op moslims. Dit publieke gedachtegoed en de partijen zoals de PVV waarin dat tot uiting komt, vormen de context waarbinnen de casus van Kauthar Bouchallikht zich afspeelt.

2.2 Religieuze diversiteit in de politieke sfeer

De religieuze diversiteit als gevolg van de Nederlandse multiculturele samenleving druppelt ook in de politiek door. Als migranten de Nederlandse nationaliteit hebben gekregen, dan mogen zij ook stemmen. Migrant zonder de Nederlandse nationaliteit mogen in bepaalde gevallen stemmen voor de gemeenteraadsverkiezingen (Kiesraad, z.d.). Daar spelen politieke partijen op in. De diversiteit in de maatschappij is voor de partijen dan ook aanleiding geweest om minderheden te kandideren, waaronder moslims. Eerst kwamen moslims in de Nederlandse politiek vooral op de kandidatenlijsten van de PvdA en stemden ook veel moslims op de PvdA, maar het politieke debat is in de afgelopen jaren verhard (Vermeulen & Kranendonk, 2019; Gijsberts & Lubbers, 2009). In tegenstelling tot in 2021 leidde de diversiteit op de kandidatenlijsten eerder niet tot vrouwen met een hoofddoek in de Tweede Kamer.

Naast de aanwezigheid van islamitische politici bij de sociaaldemocratie, ontstonden er ook nieuwe partijen, gebaseerd op islamitische standpunten. Een succesvol voorbeeld daarvan is DENK. Hoewel de partij formeel niet islamitisch is, wordt DENK wel als partij met islamitisch gedachtegoed gerepresenteerd. Bovendien zijn veel van de kiezers islamitisch. De partij werd in 2015 opgericht en kreeg bij de Tweede Kamerverkiezingen in 2017 de stem van meer dan 50 procent van de Turkse Nederlanders. Vermeulen en Kranendonk (2019, p. 195) zeggen daarover: “Men kan deze ontwikkeling voor een belangrijk deel zien als het politieke emancipatieproces van Nederlandse moslims.” Bovendien stellen zij dat DENK moslims “een stem geeft” (p. 198) en daarmee de rol van progressieve, seculiere partijen heeft overgenomen. In vergelijking met deze progressieve partijen als GroenLinks en de Socialistische Partij (SP) kan DENK gericht opkomen voor de belangen van moslims, bijvoorbeeld rondom ritueel slachten (Vermeulen & Kranendonk, 2019). Een ander voorbeeld is NIDA, eveneens geïnspireerd door de islam. Na matig succes in enkele gemeenteraden, stopte NIDA in 2021 en werd de voormalige partij voortgezet als “actie-, netwerk- en lobbyorganisatie” (Osnabrugge & Slotboom, 2021). Loukili (2021) beargumenteert dat partijen als DENK en NIDA een belangrijk tegengeluid kunnen zijn in een politiek landschap met dominante, populistische discoursen over de islam. Volgens haar is dat ook een belangrijke reden voor de oprichting van de partijen.

Ook andere partijen blijven minderheden kandideren, zoals Kauthar Bouchallikht bij GroenLinks. Dat blijkt uit het recordaantal Kamerleden met een migratieachtergrond in de Tweede Kamer. In maart 2017 kregen 15 Kamerleden met een migratieachtergrond een zetel, maar tijdens de afgelopen verkiezingen in maart 2021 werden er maar liefst 28 Kamerleden met een migratieachtergrond verkozen. Bovendien hebben 23 van deze 28 politici een niet-westerse afkomst (Hoorntje, 2021). Daarnaast lijkt het erop dat vrouwen uit etnische minderheidsgroepen beter vertegenwoordigd zijn dan mannen uit etnische minderheidsgroepen (Mügge et al., 2019). Celis et al. (2015) bieden een mogelijke verklaring voor dat fenomeen. Zij stellen dat vrouwen met een migratieachtergrond twee groepen aanspreken, namelijk etnische minderheden en vrouwen, waardoor zij electoraal interessanter zijn voor partijen dan mannen uit etnische minderheidsgroepen. Over het aantal moslims in de Tweede Kamer is niets bekend, omdat het onduidelijk is wie zich als moslim identificeert.

Toch zijn de pogingen van verschillende partijen om minderheden op de kieslijst te zetten in het verleden niet altijd succesvol geweest. Zo heeft GroenLinks meerdere pogingen gedaan om de kieslijst meer divers te maken, maar dit resulteerde in commotie en onrust binnen de partij. Sam Pormes werd in 2001 namens GroenLinks de eerste Molukse senator in de Eerste Kamer, maar hij kwam in opspraak vanwege onder meer zijn betrokkenheid bij een treinkaping en uitkeringsfraude. Uiteindelijk werd hij in 2005 geroyeerd vanwege het verzwijgen van zijn betrokkenheid bij een guerrillatraining in Zuid-Jemen. Hoewel het royement ongedaan werd gemaakt, besloten de leden van de GroenLinks-fractie in de Eerste Kamer dat Pormes de fractie moest verlaten (Trouw, 2006). Ook Zihni Özdil, van Turkse afkomst, moest in mei 2019 de GroenLinks-fractie verlaten, omdat hij zich herhaaldelijk niet aan de partijlijn hield en een gesprek met partijleider Jesse Klaver had geprobeerd op te nemen (Zuidervaat, 2019). In 2007 kwam Khadija Arib (PvdA) in opspraak, omdat er zorgen bestonden over haar advieswerk voor de Marokkaanse koning in combinatie met haar taken als Kamerlid. Daarop eiste Geert Wilders (PVV) dat Arib haar Marokkaanse paspoort zou opgeven (Mügge & Schotel, 2017). Hoewel er veel discussies zijn gevoerd over Arib, is zij nog steeds actief als Kamerlid. Recentelijk kwam D66-Kamerlid Fonda Sahla onder vuur te liggen, nadat Geert Wilders Kamervragen stelde over de inmiddels gederadicaliseerde zus van Sahla. Die zus is eerder veroordeeld tot drie jaar celstraf voor wapenbezit en deelname aan de Hofstadgroep, een terroristische organisatie (De Kanttekening, 2021).

De diversiteit van de ontstane multiculturele samenleving weerklinkt dus in het huidige politieke landschap, waar minderheidsgroepen eigen politieke partijen zijn gaan vormen, maar waar ook steeds meer minderheden op de kieslijsten van andere partijen staan. Het kandideren van minderheden komt voort uit het feit dat minderheidsgroepen stemrecht hebben gekregen en dat politieke partijen steeds meer pogingen doen om de kandidatenlijst divers te maken. Die kennis

biedt een contextueel raamwerk, waardoor duidelijk wordt waarom Kauthar Bouchallikht op de kandidatenlijst van GroenLinks is geplaatst. Bovendien tonen de genoemde voorbeelden van minderheden in de Nederlandse politiek dat gekandideerde en verkozen leden uit minderheidsgroepen regelmatig worden onderworpen aan kritiek. Dat is een fenomeen dat zich ook voordoet bij de mediarepresentatie van Bouchallikht.

2.3 Representatie

Om de representatie van Kauthar Bouchallikht te onderzoeken, is het van belang het concept van representatie te doorgronden. Dat geeft duidelijkheid over hoe de mens een cruciale rol speelt in de beeldvorming van bijvoorbeeld een politicus. Stuart Hall (1989), cultuurtheoreticus en socioloog, legt representatie uit als constructie van de realiteit. Volgens Hall is het niet mogelijk om de wereld te spiegelen en daarmee de werkelijkheid na te bootsen. Hij stelt dat er door middel van taal betekenis wordt toegekend aan fenomenen. Die betekenis is niet inherent aan het fenomeen, maar wordt geconstrueerd door de mens. Er is dus sprake van een sociale constructie, waarbij de mens betekenissen produceert, uitwisselt en verandert, aldus Hall (1989).

Hoe dit communicatieproces verloopt, heeft Hall (1999) geconceptualiseerd met de termen *encoding* en *decoding*. De zender, ofwel de producent, encodeert een bericht. Er wordt betekenis toegekend aan de hand van interpretatieve raamwerken, die voortkomen uit de historische en culturele context van de producent. Vervolgens wordt het bericht verzonden via een kanaal, waar ruis kan optreden. Daarna is het aan de ontvanger om het bericht te decoderen, ofwel te interpreteren. Ook dat proces gebeurt aan de hand van de interpretatieve raamwerken van de ontvanger. Om dezelfde betekenis toe te kunnen kennen aan het bericht, moeten de producent en de ontvanger dezelfde culturele codes hanteren. Vaak is dat niet het geval, waardoor ieder een eigen betekenis geeft aan het bericht. Bij mediacommunicatie verloopt het proces op een soortgelijke manier. Journalisten selecteren gebeurtenissen en plaatsen deze in een betekenisvolle context, waarna de receptie door de nieuwsconsumenten plaatsvindt. Zij doen dit elk vanuit hun eigen culturele achtergrond en kennis. Het is denkbaar dat de consumenten daarbij een andere betekenis construeren dan de makers hebben bedoeld. Er komt daardoor een betekenisvol discours tot stand (Hall, 1999).

In de politiek speelt representatie ook een grote rol, zo stelt Liza Mügge, universitair hoofddocent politicologie. De wijze waarop partijen en politici hun achterban representeren, heeft een grote invloed op het politieke proces en het vertrouwen van burgers. Een divers politiek landschap zorgt voor betere discussies en besluitvorming, omdat er zo verschillende perspectieven aan de orde komen, aldus Mügge (NWO, 2020; Drost, 2021). Bovendien is er meer tevredenheid over het beleid (Drost, 2021).

De wijze waarop mensen en specifiek minderheidsgroepen zich herkennen in en gerepresenteerd voelen door politici, kan enorm verschillen. Over het algemeen worden er vier verschillende soorten van representatie onderscheiden, namelijk formalistische, symbolische, descriptieve en inhoudelijke vertegenwoordiging. Dat is geconceptualiseerd door Hanna Pitkin (1967), politieke theoretica. In mijn onderzoek worden alleen de concepten van descriptieve en inhoudelijke vertegenwoordiging in beschouwing genomen, omdat de andere twee manieren van vertegenwoordiging niet direct slaan op het zich herkennen in en gerepresenteerd voelen door de politicus. Descriptieve vertegenwoordiging betreft de mate waarin de vertegenwoordiger lijkt op de vertegenwoordigde. Dat is bijvoorbeeld het geval als moslima's zich vertegenwoordigd voelen door een moslima in de politiek, zoals Bouchallikht, omdat zij dezelfde religie aanhangen. Naast religie kan het ook gaan om gedeelde interesses en eigenschappen als etniciteit en geslacht. Bij inhoudelijke vertegenwoordiging voelt een vertegenwoordigde zich gerepresenteerd, omdat de vertegenwoordiger handelt vanuit de belangen van de vertegenwoordigde. Er is bijvoorbeeld sprake van inhoudelijke vertegenwoordiging als iemand die het klimaat belangrijk vindt, zich gerepresenteerd voelt door de klimaatstandpunten van Bouchallikht.

In het wetenschappelijke veld bestaat veel onenigheid over welke van de hierboven genoemde manieren van vertegenwoordiging het meest relevant is. Daarbij wordt de vraag gesteld hoe minderheidsgroepen het beste gerepresenteerd kunnen worden. Pitkin (1967) positioneert zich tegen descriptieve vertegenwoordiging. Zij beargumenteert dat het willekeurig selecteren van vertegenwoordigers zal leiden tot vertegenwoordigers met minder expertise, kennis en inzicht. Er wordt dan volgens haar niet langer gekeken naar wie het meest geschikt is voor de functie, maar slechts naar het verbeteren van de diversiteit om zo een afspiegeling van de maatschappij te bewerkstelligen in het politieke spectrum. Ook volgens Jones et al. (2015) hoeven de vertegenwoordiger en de vertegenwoordigden geen descriptieve eigenschappen te delen om doelmatige representatie te bewerkstelligen. Zij stellen dat het mogelijk is dat een vertegenwoordiger een standpunt verdedigt waar zijn of haar achterban in gelooft, terwijl deze achterban enorm divers is wat betreft descriptieve eigenschappen.

Dit perspectief wordt door enkele andere wetenschappers fel bekritiseerd. Zo stelt Abdulkader Sinno (2008), universitair docent politieke wetenschap, dat descriptieve vertegenwoordiging automatisch inhoudelijke vertegenwoordiging met zich meebrengt. Ook Jane Mansbridge (1999) beargumenteert dat descriptieve vertegenwoordiging zeer nuttig is. Zij stelt dat descriptieve vertegenwoordiging niet slechts gaat over zichtbare eigenschappen, zoals huidskleur of gender, maar ook over gedeelde ervaringen. Volgens Mansbridge kan een vertegenwoordiger met een achtergrond in het boerenleven andere boeren beter begrijpen, omdat zij dezelfde of vergelijkbare ervaringen hebben gehad.

In haar argumentatie noemt Mansbridge (1999) vier manieren waarop minderheidsgroepen baat hebben bij descriptieve vertegenwoordiging. Allereerst presenteert zij twee contexten die tonen hoe descriptieve vertegenwoordiging leidt tot inhoudelijke vertegenwoordiging. Ten eerste is er sprake van een context van wantrouwen. Doordat bepaalde groepen historisch gezien onderdrukt zijn, is de communicatie tussen deze groepen en witte leiders verstoord geraakt. Daardoor is er wantrouwen ontstaan tegenover witte leiders. Dit gevoel van wantrouwen wordt bij descriptieve vertegenwoordiging gedeeld door de vertegenwoordiger en vertegenwoordigde, omdat zij beiden uit een minderheidsgroep komen. Dat zorgt ervoor dat de vertegenwoordigde een gevoel van vertrouwen en representatie ervaart, aldus Mansbridge (1999). Bovendien stelt zij dat de vertegenwoordiger en vertegenwoordigde elkaars signalen gemakkelijker kunnen lezen, waardoor de communicatie effectiever wordt. Dit komt de vertegenwoordiging en daarmee de democratie ten goede.

Ten tweede spreekt Mansbridge (1999) over een context van niet-uitgekristalliseerde belangen. Daarmee wijst zij op (nieuwe) vraagstukken, waarbij de belangen van een burger of groep voor de mensen zelf nog onduidelijk zijn. In dergelijke situaties kan een vertegenwoordiger met dezelfde descriptieve eigenschappen het beste inschatten wat de belangen zijn en hoe deze kunnen worden gediend. Een voorbeeld van zo'n nieuw vraagstuk is de vluchtelingen crisis van 2015. Toen er grote stromen vluchtelingen uit onder andere Syrië naar Europa trokken, was er in Europa veel onduidelijkheid en onenigheid over hoe deze vluchtelingen het beste geholpen konden worden. Een islamitische politicus of een politicus met een vergelijkbare migratieachtergrond zou in zo'n geval de belangen van de vluchtelingen kunnen inschatten en verkondigen.

De derde en vierde context in de argumentatie van Mansbridge (1999) relateren niet direct aan het verbeteren van inhoudelijke vertegenwoordiging door descriptieve vertegenwoordiging. Deze contexten tonen hoe descriptieve vertegenwoordiging op andere vlakken bijdraagt aan de positie van minderheidsgroepen. In de derde context wijst Mansbridge op de historische positie van minderheden, waarin zij als ongeschikt voor de politiek worden gezien. Door deze minderheden in de politiek terug te zien, wordt er een signaal afgegeven dat zij wel geschikt zijn. Er ontstaat dan een nieuwe sociale betekenis van de minderheidsgroepen, die volgens Mansbridge kan leiden tot meer gelijkheid in de samenleving. De vierde context slaat op zogenoemde de facto legitimiteit. Mansbridge beargumenteert dat een gevoel van representatie als gevolg van descriptieve vertegenwoordiging zal leiden tot een gevoel van zeggenschap. Dat zorgt voor meer betrokkenheid onder minderheidsgroepen, waardoor leden van minderheidsgroepen de politiek zullen beschouwen als democratisch en legitiem (Mansbridge, 1999).

Mansbridge (1999) zegt tevens dat descriptieve vertegenwoordiging positieve implicaties heeft voor de politieke praktijk. Ze stelt dat de politieke dialoog verbeterd kan worden door

descriptieve vertegenwoordiging, zowel verticaal (tussen de kiezer en vertegenwoordiger) als horizontaal (tussen de vertegenwoordigers onderling). Ook Sinno (2008) benoemt enkele manieren waarop descriptieve vertegenwoordiging een positieve invloed kan hebben op het politieke proces, gebaseerd op interviews met islamitische politici in Engeland. Zo zou discriminatie in overheidsinstellingen worden gereduceerd door descriptieve vertegenwoordiging. De islamitische politici zijn in staat te bemiddelen tussen de islamitische minderheidsgroep en overheidsinstanties en moedigen bovendien burgerparticipatie onder de islamitische jeugd aan. Sinno beargumenteert zelfs dat islamitische politici alternatieve rolmodellen kunnen zijn voor de moslimjeugd, ter vervanging van extremisten.

Toch benadrukt zowel Mansbridge (1999) als Sinno (2008) ook de mogelijke problemen van descriptieve vertegenwoordiging. Zo leidt descriptieve vertegenwoordiging er mogelijk toe dat burgers zichzelf zien als leden van een bepaalde subgroep, waardoor de eenheid binnen een land of politieke partij kan afnemen of verdwijnen, aldus Mansbridge (1999). Het belangrijkste probleem betreft volgens haar essentialisme. Er zou door descriptieve vertegenwoordiging namelijk de aanname worden gedaan dat leden van een bepaalde minderheidsgroep een identiteit hebben die zij delen met alle andere leden van die groep. Daardoor ontstaat het idee dat bijvoorbeeld moslims een afgebakende groep vormen en dat zij allemaal dezelfde eigenschappen hebben, terwijl er onderling sprake kan zijn van grote diversiteit. Sinno (2008) en Jones et al. (2015) bevestigen dit probleem, door te stellen dat bijvoorbeeld moslims geen samenhangende gemeenschap zijn met collectieve politieke standpunten. Er bestaan belangrijke verschillen in de perspectieven van moslims. Het is daarom niet denkbaar dat één moslim in de politiek alle moslims in de partij of het land kan vertegenwoordigen.

Samenvattend is representatie dus een sociaal proces, waarbij de maker en de ontvanger van een bericht samen de betekenis ervan construeren. Ook in het politieke landschap is dit proces zichtbaar. De politici trachten hun achterban te representeren en de kiezers kennen betekenis toe aan die politici. De twee vormen van representatie die daarbij onderscheiden worden, te weten descriptieve en inhoudelijke vertegenwoordiging, hebben in de literatuur zowel positieve gevolgen als problemen toegeschreven gekregen. Over de meest relevante manier van vertegenwoordiging bestaat in het wetenschappelijke veld geen consensus. Het is daarom belangrijk de ervaringen van de kiezers in beschouwing te nemen, zoals in dit onderzoek zal worden gedaan. Daarbij is het relevant te onderzoeken hoe moslims de representatie door Bouchallikht ervaren en op welke manier zij zich door haar gerepresenteerd voelen.

2.4 De mediarepresentatie van moslims

Volgens Stuart Hall (1989) kunnen mediarepresentaties de perspectieven, houdingen en reacties van het publiek sterk beïnvloeden. De maatschappelijke denkbeelden over moslims worden dus mede gevormd door de wijze waarop zij gerepresenteerd worden in de media. Als er sprake is van negatieve en stereotyperende berichtgeving, dan zal het publiek een negatieve houding ontwikkelen ten opzichte van moslims. Om dat te voorkomen, is het belangrijk dat de media waarheidsgetrouw, onafhankelijk en onbevooroordeeld te werk gaan en dat er een evenwichtige berichtgeving tot stand komt (Nederlandse Vereniging van Journalisten, 2008).

In het geval van de berichtgeving over moslims is er echter sprake van onevenwichtige, stigmatiserende en negatieve beeldvorming, zo blijkt uit vele studies. Wasif Shadid (2009), hoogleraar interculturele communicatie, heeft uitgebreid onderzoek gedaan naar de mediarepresentaties van moslims. Hij beargumenteert dat er sprake is van een anti-islamitisch discours, waarbij moslims tegenover het westen worden gepositioneerd en worden gepresenteerd als probleemgroep. Dat blijkt uit de structurele wijze waarop moslims in verband worden gebracht met negatieve thema's als criminaliteit, terrorisme en werkloosheid. Het rapport van de Europese Commissie tegen Racisme en Intolerantie (2008) bevestigt dit en stelt dat moslimgemeenschappen in Nederland worden onderworpen aan racistische uitingen in de media. Dat sluit aan bij de context van de multiculturele samenleving, waarin kritiek op de sociaaleconomische status van moslims en denkbeelden over de gewelddadigheid van de islamitische religie hebben geleid tot een negatieve houding tegenover moslims.

Door de representatie van moslims in termen van negatieve thema's, worden zij geconstrueerd als 'de ander'. Edward Said, een Palestijns-Amerikaans literatuurwetenschapper, is een van de grondleggers van de studie naar representaties van het Oosten en specifiek van moslims. Hij beargumenteert dat het Westen een onderscheid tracht te maken tussen het Oosten en het Westen door het Oosten te omschrijven in termen die in contrast zijn met westerse waarden als democratie, geweldloosheid en vooruitstrevendheid. Er komt daardoor een tweedeling tot stand, waarbij het Oosten wordt geportretteerd als 'de ander'. Said (1978) heeft dit geconceptualiseerd als *othering*.

Hoewel de hierboven genoemde onderzoeken gedateerd zijn, lijkt de problematiek nog actueel te zijn. In de afgelopen jaren is de mediarepresentatie van moslims in verschillende contexten bestudeerd. Zoals eerder bleek, is de context waarin moslims zich bewegen veranderd door de toegenomen polarisatie. Uit een metastudie van Ahmed en Matthes (2017) blijkt dat moslims in een negatief daglicht worden geplaatst en dat de islam wordt verbeeld als een gewelddadige religie. Bovendien worden moslims geassocieerd met extremisme, terreur en onverdraagzaamheid (Jamil, 2020). Ook bij Bouchallikht lijkt dat het geval te zijn. Zij wordt in verband

gebracht met de Moslimbroederschap, een islamitische beweging met een antiwesters gedachtegoed. Daarmee wordt Bouchallikht als moslim lijnrecht tegenover de Nederlandse samenleving gepositioneerd, als 'de ander'. De connectie met de Moslimbroederschap lijkt ervoor te zorgen dat er angsten ontstaan over haar mogelijk antiwesterse invloed in de Nederlandse politiek.

De negatieve belichting die zichtbaar is bij de mediarepresentatie van moslims in het algemeen, weerklinkt ook in de mediarepresentatie van islamitische politici. Volgens Mügge en Schotel (2017) is het belangrijk de mediarepresentatie van politici in beschouwing te nemen, omdat de media een belangrijke rol spelen bij politieke insluiting en uitsluiting. Zij spreken dan ook over media als een "cruciale schakel" in politieke representatie (p. 441). Bovendien stellen ze dat de media politici met een migratieachtergrond bepaalde eigenschappen toedichten op het moment dat zij starten in de politiek, die de politici blijven kenmerken. Dat zou dus betekenen dat de eerste periode van media-aandacht cruciaal is voor de denkbeelden in de maatschappij.

Naar aanleiding van hun onderzoek naar de constructie van het imago van politici uit minderheidsgroepen, concluderen Mügge en Schotel (2017) dat sommige politici worden gezien als onnatuurlijke politieke actoren. Dat is het geval wanneer de politicus afwijkt van de norm, namelijk een witte, heteroseksuele man. Bij vrouwelijke politici wordt hun vrouwelijkheid bijvoorbeeld vaker benoemd dan de mannelijkheid van mannelijke politici, wat erop wijst dat de vrouwelijkheid afwijkt en daarom noemenswaardig is. Dat is ook zo bij een islamitische politicus. Bovendien lijken politieke minderheden, zoals moslims en vrouwen, veel zichtbaarder te zijn in de media. Er wordt een grote focus gelegd op hun voorkomen en handelen, waardoor het anders-zijn wordt benadrukt (Rosenberger & Stöckl, 2016). Dit lijkt aan te sluiten bij het concept van *othering* (Said, 1978). Niet alleen moslims in het algemeen worden dus weggezet als 'de ander', maar ook islamitische politici worden op deze manier tegenover andere politici gepositioneerd.

Mügge en Schotel (2017) ondervonden daarnaast dat er een verschil is tussen de mediarepresentatie van mannelijke en vrouwelijke moslims in de politiek. Dat blijkt onder andere uit het feit dat de islamitische achtergrond van vrouwelijke politici veel vaker wordt benoemd dan bij mannelijke politici. Volgens de onderzoekers komt dat doordat moslima's in de politiek op verschillende fronten afwijken van de norm, namelijk door religie en gender. Niet alleen zijn zij islamitisch, maar zij zijn ook nog eens vrouwelijk. Daardoor wordt er openlijk getwijfeld aan hun kwaliteit, kennis en kunde. Hun descriptieve eigenschappen, namelijk moslim en vrouw, leiden ertoe dat zij als ongeschikt worden gezien voor sterke inhoudelijke vertegenwoordiging. Bovendien wordt hun loyaliteit daardoor vaker bevraagd en worden zij negatiever belicht. Dat lijkt ook het geval te zijn bij Bouchallikht. Als islamitische politica wijkt zij af van de norm en wordt er getwijfeld aan haar loyaliteit en geschiktheid als Tweede Kamerlid.

Het feit dat Bouchallikht een hoofddoek draagt, lijkt de negatieve berichtgeving te versterken. Zij wordt door *GeenStijl* (2021) bijvoorbeeld gezien als conservatieve moslima met een hoofddoek, die niet past in een maatschappij waarin mannen en vrouwen gelijk aan elkaar zijn. Ook door *De Telegraaf* wordt gesproken over “conservatief-islamitische opvattingen” (Duk, 2020). Volgens Laura Navarro (2010), communicatiewetenschapper, worden islamitische vrouwen in de westerse media veelal gerepresenteerd als slachtoffers van onderdrukking en geweld. Als gevolg daarvan bestaat er een beeld van vrouwen met een hoofddoek als zwak en conservatief. Dat beeld leidt ertoe dat er twijfels bestaan over de plek van Bouchallikht binnen het progressieve GroenLinks.

Om vast te stellen hoe islamitische kiezers en politici aankijken tegen deze representatie, is het vooral belangrijk dat te vragen aan henzelf en niet slechts te redeneren vanuit theorie. Zoals geconceptualiseerd door Stuart Hall (1999) in zijn *encoding/decoding*-theorie, wordt betekenis toegekend aan de hand van eigen interpretatieve raamwerken. Het is mogelijk dat een islamitische politicus als Bouchallikht en islamitische kiezers deze raamwerken delen, waardoor zij ergens op dezelfde manier naar kijken en dezelfde betekenis toekennen. Toch is het ook mogelijk dat er binnen dezelfde minderheidsgroep verschillende interpretatieve raamwerken bestaan, waardoor de islamitische kiezers een ander perspectief hebben dan Bouchallikht heeft. De onderzoeken daarnaar en de kennis daarover zijn echter zeer beperkt.

Uit een studie van Sinno en Tatari (2008) bleek dat descriptieve vertegenwoordiging als relevant wordt ervaren door moslimvertegenwoordigers. Zij voerden semigestructureerde diepte-interviews uit met islamitische politici in Engeland. Het gaat hier dus niet om de kiezers, maar het onderzoek biedt inzicht in hoe descriptieve vertegenwoordiging kan werken in de praktijk. Op basis van hun onderzoek concludeerden Sinno en Tatari dat islamitische politici het gevoel hebben moslim-gerelateerde problemen beter te kunnen begrijpen dan niet-islamitische politici, waardoor zij hun problemen ter sprake kunnen brengen in de media. Een belangrijk punt dat werd benoemd door de islamitische politici, is dat zij islamofobie en racisme in het parlement wisten te reduceren met hun aanwezigheid. Bovendien stelden de islamitische politici dat zij empathie kunnen opbrengen voor andere moslims en de taalbarrière met immigrerende gemeenschappen kunnen doorbreken (Sinno & Tatari, 2008).

Er is zeer weinig receptieonderzoek gedaan, waarbij de perspectieven en ervaringen van de kiezers centraal zijn gesteld. Wel is er in de Vlaamse context een onderzoek met focusgroepen uitgevoerd naar de wijze waarop moslimjongeren omgaan met vertegenwoordigers uit etnische minderheidsgroepen (Akachar et al., 2017). In dit onderzoek worden drie archetypes vertegenwoordigers onderscheiden. Het eerste type wordt aangeduid als ‘de symbolische afgevaardigde’ en omvat volgens de participanten van dit onderzoek de politici met een etnische minderheidsachtergrond, die door partijen worden ingezet om stemmen binnen te halen van

etnische minderheidsgroepen en om de standpunten aangaande etniciteit te verkondigen. De politici staan dan symbool voor de minderheidsgroep, terwijl de moslimjongeren liever zagen dat politici uit minderheidsgroepen zich inzetten voor een veelvoud aan thema's. De participanten wijzen daarbij op essentialisme en benadrukken dat zij meer zijn dan slechts hun geloof of etnische achtergrond. Het tweede type, 'de misleidende trustee', betreft politici die hun etnische minderheidsachtergrond inzetten om dingen te bereiken, die uiteindelijk negatief uitpakken voor de minderheidsgroep. De moslimjongeren voelen zich verraden door dit type politicus, want zij hebben het idee dat deze politici hun minderheidsachtergrond inzetten om zelf carrière te maken. Het derde type wordt aangeduid als 'de rechtvaardige trustee'. Het gaat dan om politici die een ervaring delen met de minderheidsgroep. Onder de moslimjongeren bestaat het idee dat alleen een politicus met een etnische minderheidsachtergrond hun belangen kan behartigen. Bovendien waarderen zij het dat dit type politicus zich ook inzet bij andere thema's die niet specifiek ingaan op etniciteit of religie. Uit deze studie is gebleken dat de respondenten zich vooral gerepresenteerd voelen als zij zich kunnen identificeren met de vertegenwoordigers in de politiek. Dat is het geval bij het derde archetype (Akachar et al., 2017).

Samenvattend lijken de mediarepresentaties van moslims en specifiek islamitische politici dus disproportioneel negatief te zijn. Daarbij worden zij vaak gerepresenteerd als 'de ander'. Bovendien wijken vrouwelijke islamitische politici relatief veel af van de norm, omdat zij naast islamitisch ook vrouwelijk zijn. Daardoor wordt er getwijfeld aan de kundigheid en de loyaliteit van de vrouwelijke moslims in de politiek. Dit discours weerklinkt in de mediarepresentaties van Bouchallikht. Zij wordt gerepresenteerd als conservatieve moslima, die een gevaar vormt voor de Nederlandse democratie. Het onderzoek naar de ervaringen van islamitische politici en kiezers zelf is beperkt. In de Engelse en Vlaamse context zijn enkele onderzoeken uitgevoerd, waaruit blijkt dat zowel politici als kiezers descriptieve vertegenwoordiging als positief ervaren. In de Nederlandse context ontbreekt een vergelijkbaar onderzoek naar de perspectieven van islamitische kiezers op de representatie. Met dit onderzoek tracht ik dat hiaat op te vullen. Het is relevant de ervaringen van minderheidsgroepen te onderzoeken en op die manier inzicht te krijgen in de werking van representatie in de praktijk.

3. Methode

In deze casestudy heb ik zowel een kwalitatieve inhoudsanalyse als diepte-interviews uitgevoerd, om de twee onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden: Hoe wordt Kauthar Bouchallikht gerepresenteerd tijdens interviews met haar in de Nederlandse media? En: Hoe geven Nederlandse moslima's betekenis aan de representatie van Kauthar Bouchallikht in de Nederlandse media? In dit methodehoofdstuk licht ik allereerst toe waarom ik kwalitatief onderzoek heb gedaan. Vervolgens expliciteer ik hoe ik een kwalitatieve inhoudsanalyse heb uitgevoerd. Daarna leg ik uit hoe ik diepte-interviews heb afgenomen.

3.1 Kwalitatief onderzoek en de gefundeerde theoriebenadering

Kwalitatief onderzoek is geschikt om exploratieve vragen te beantwoorden, waarbij wordt getracht om fenomenen te begrijpen. Bij het uitvoeren van kwalitatief onderzoek heeft de onderzoeker een open houding, omdat er nog niet veel over het fenomeen bekend is en gezocht wordt naar nieuwe inzichten (Galletta, 2013). Dat maakt een kwalitatieve methode geschikt voor mijn onderzoek. Er is immers nog weinig theorie over de wijze waarop moslima's zich gerepresenteerd voelen door moslima's in de politiek.

In dit onderzoek bouw ik voort op de gefundeerde theoriebenadering, zoals geconceptualiseerd door sociologen Glaser en Strauss (1967). Daarbij staan twee kenmerken centraal. Het eerste kenmerk is het inductieve karakter van het onderzoek. Dat houdt in dat de theorie ontstaat uit de data, in plaats van een situatie waarin al bestaande theorie leidend is voor de analyse. Het tweede kenmerk betreft het iteratieve karakter van het onderzoek. Dat betekent dat de dataverzameling en -analyse niet worden gezien als elkaar opvolgende stappen in het onderzoek, maar dat er sprake is van constante vergelijking, waarbij de dataverzameling en -analyse tegelijk plaatsvinden. Concreet houdt dat in dat bepaalde data wordt geanalyseerd en er op basis daarvan aanpassingen worden gemaakt aan de dataverzameling die daarop volgt. Het is van belang dat de data daarbij leidt tot theoretische inzichten.

3.2 Kwalitatieve inhoudsanalyse

De eerste onderzoeksvraag luidt: Hoe wordt Kauthar Bouchallikht gerepresenteerd tijdens interviews met haar in de Nederlandse media? Om deze onderzoeksvraag te beantwoorden, heb ik een kwalitatieve inhoudsanalyse uitgevoerd. Kwalitatieve inhoudsanalyse biedt de mogelijkheid om data op een systematische manier te analyseren, waarbij de data wordt gereduceerd tot enkele kernthema's (Schreier, 2013). Deze methode is geschikt voor mijn onderzoek, omdat ik op die manier kan blootleggen welke aspecten de representatie van Bouchallikht in de Nederlandse media typeren.

Ik heb de kwalitatieve inhoudsanalyse uitgevoerd op enkele mediafragmenten. Deze fragmenten moesten voldoen aan enkele criteria:

- Het was van belang dat er sprake is van bewegend beeld met geluid. Geschreven artikelen, podcasts en andere niet-audiovisuele fragmenten werden buiten beschouwing gelaten, omdat bewegend beeld met geluid als meest relevant voor de doelgroep van Bouchallikht werd geacht.
- Kauthar Bouchallikht moet in de fragmenten zelf aan het woord komen. Fragmenten waarin er slechts over Bouchallikht wordt gesproken en waarin zij fysiek niet aanwezig is, werden uitgesloten van deze analyse.

Op basis van deze criteria heb ik drie fragmenten gevonden. Bouchallikht heeft daarnaast geen andere interviews gegeven in de Nederlandse audiovisuele media. Het eerste fragment is een interview met Bouchallikht in de talkshow *M* op 1 december 2020. Deze talkshow wordt gepresenteerd door Margriet van der Linden en is een redelijk linksgeoriënteerd programma van *KRO-NCRV*. In de talkshow is Bouchallikht te gast om te spreken over het klimaat en de ophef die over haar is ontstaan. Het tweede fragment is een YouTube-interview met Bouchallikht bij *Argan Amsterdam*, een stichting opgericht door de Marokkaanse gemeenschap in Amsterdam, van 22 februari 2021. Daar schuift Bouchallikht aan om te praten over haar kandidaatstelling voor GroenLinks en het klimaat. Het derde fragment is een YouTube-interview met Bouchallikht bij *Spot On*, een programma van *KRO-NCRV*, van 5 september 2021. Zij spreekt daar over haar ervaringen in de Tweede Kamer.

Na de selectie van de fragmenten, heb ik deze getranscribeerd (Bijlage 1: Transcripten media-interviews). Daarbij heb ik ook visueel belangrijke aspecten vermeld. De bijlage is genummerd. Als ik in hoofdstuk 4 verwijs naar een paginanummer bij citaten, dan betreft dat het paginanummer in bijlage 1. Vervolgens heb ik de data gecodeerd in drie fases, namelijk open coderen, axiaal coderen en selectief coderen, zoals beschreven door Corbin en Strauss (1990). Bij open coderen wordt de data zorgvuldig gelezen en onderverdeeld in segmenten. Er worden codes toegewezen aan de segmenten, die de kern van een segment weergeven (Boeije, 2009). Vervolgens heb ik axiaal gecodeerd. Dat betreft het leggen van verbanden tussen de codes die zijn voortgekomen uit het open coderen, waardoor categorieën ontstaan uit codes die steeds terugkeren en samenhang vertonen. Op die manier heb ik vastgesteld welke aspecten uit de mediafragmenten het meest op de voorgrond staan. Tot slot heb ik selectief gecodeerd. Daarbij zocht ik naar verbanden tussen de categorieën, waardoor zeven axiale codes en drie kernthema's zijn ontstaan (Corbin & Strauss, 1990). Dat levert de codeboom op zoals in Figuur 1 aangegeven. Het eerste geabstraheerde thema betreft 'Kauthar als moslim in de Nederlandse samenleving', waarbij vooral

naar voren komt welke positie Bouchallikht aanneemt en toegewezen krijgt op basis van haar geloof. Het tweede thema is 'Kauthar als activiste' en gaat in op haar activistische houding. Het derde thema betreft 'Kauthar als rolmodel' en beslaat haar rol als voorbeeld voor jongeren en vrouwen.

In hoofdstuk 4 licht ik deze thema's uit de inhoudsanalyse toe aan de hand van voorbeelden uit de mediafragmenten. In paragraaf 3.3 licht ik toe hoe ik enkele delen van de mediafragmenten heb verwerkt in de semigestructureerde diepte-interviews.

Figuur 1: Codeboom inhoudsanalyse

3.3 Semigestructureerde diepte-interviews

De tweede onderzoeksvraag luidt: Hoe geven Nederlandse moslima's betekenis aan de representatie van Kauthar Bouchallikht in de Nederlandse media? Om deze onderzoeksvraag te beantwoorden, heb ik veertien semigestructureerde diepte-interviews uitgevoerd. Door middel van diepte-interviews kan men inzicht vergaren in verschillende perspectieven op een fenomeen, waarbij

dieper wordt ingegaan op de emoties, ervaringen en kennis van de participant (Johnson, 2011). Op die manier heb ik kunnen onderzoeken hoe moslima's betekenis geven aan de representatie van Bouchallikht in de media.

De diepte-interviews waren semigestructureerd van aard. Dat wil zeggen dat er van tevoren een topic-lijst is opgesteld met vragen die zijn afgeleid uit de bestaande theorie, maar dat er ook ruimte was voor inbreng van de moslima's. Het interview kende een open karakter, waardoor de moslima de ruimte kreeg om gespreksonderwerpen aan te dragen en daarmee nieuwe perspectieven op het fenomeen kon bieden (Galletta, 2013). Dat maakt semigestructureerde diepte-interviews geschikt om onderwerpen te verkennen waar nog weinig onderzoek naar gedaan is, zoals de ervaringen van Nederlandse moslima's met de representatie van Bouchallikht.

Hoewel er dus veel ruimte was voor inbreng van de ondervraagden, zijn er van tevoren wel enkele thema's en vragen opgesteld op basis van de literatuur en de geabstraheerde thema's uit de kwalitatieve inhoudsanalyse (Bijlage 2: Topic-lijst). Het eerste thema van de topic-lijst betreft de politieke oriëntatie van de moslima. Er werd daarbij onder andere gevraagd naar politieke activiteiten en partijvoorkeur. Daarmee kon een beeld worden gevormd van de achtergrond, standpunten en politieke kleur van de ondervraagde moslima's. Het tweede thema betreft de diversiteit en representatie in de Nederlandse politiek, waarbij de moslima werd bevraagd over de diversiteit in de Tweede Kamer. Uit de literatuur blijkt namelijk dat diversiteit leidt tot meer tevredenheid en participatie onder burgers (NWO, 2020; Drost, 2021). Een voorbeeldvraag luidt: "Hoe belangrijk vindt u het dat er sprake is van diversiteit in de Tweede Kamer?" Het derde thema gaat specifiek in op de twee verschillende vormen van vertegenwoordiging. Uit de literatuur blijkt dat er verschillende manieren zijn waarop iemand zich gerepresenteerd kan voelen door een politicus, namelijk door gedeelde eigenschappen (descriptieve vertegenwoordiging), zoals religie, of gedeelde standpunten (inhoudelijke vertegenwoordiging) (Pitkin, 1967). Een voorbeeldvraag daarbij is: "In hoeverre speelt uw religie een rol in uw stemgedrag?" In het vierde thema wordt dat specifiek toegepast op Kauthar Bouchallikht, met vragen over haar achtergrond, hoofddoek en mediaoptredens. Daarnaast wordt er ingegaan op de manier waarop de moslima zich wel of niet door Bouchallikht gerepresenteerd voelt.

Tijdens de diepte-interviews heb ik met de ondervraagden drie fragmenten bekeken uit de geselecteerde mediaoptredens van Bouchallikht. Deze fragmenten zijn geanalyseerd in de inhoudsanalyse (Bijlage 1: Transcripten media-interviews). Het gaat om de volgende fragmenten:

- Het eerste fragment komt uit de talkshow *M*. In dit fragment komt de ophef over de banden van Bouchallikht met de Moslimbroederschap ter sprake. Margriet van der Linden stelt dat er in Europa een politiek klimaat heerst waarin moslims worden gezien als gevaarlijk en extremistisch, waardoor de bevolking een uitleg verwacht

van Bouchallikht. Bouchallikht verklaart vervolgens dat zij nooit iets heeft gemerkt van enige banden en zich probeert in te zetten voor alle groepen in de samenleving door te staan voor radicale gelijkwaardigheid. Bovendien benoemt zij de steun die zij heeft ontvangen van vele organisaties.

- Het tweede fragment is een deel van het interview met *Argan Amsterdam*. In dit fragment geeft Bouchallikht uitleg over haar rol en werkzaamheden bij Stichting Groene Moslims. Daarnaast vertelt zij hoe belangrijk het is om op te komen voor het klimaat en op welke manieren individuen dat kunnen doen. Tot slot moedigt zij de kijkers aan om te gaan stemmen, zodat zij meer kansen en rechten krijgen.
- Het derde fragment bestaat uit twee stukken uit het interview met *Spot On*. Hierin vertelt Bouchallikht hoe zij zich staande houdt in de Tweede Kamer als andere politici een negatieve houding tegenover haar hebben. Ook geeft zij het advies aan haar jongere zelf en andere jonge vrouwen met dromen en ambities om door te zetten en naar doelen te blijven streven, ook als dat gepaard gaat met eenzaamheid.

De diepte-interviews heb ik afgenomen met veertien moslima's, die ik heb geselecteerd aan de hand van enkele criteria.

- Allereerst was het van belang dat de ondervraagde zichzelf ziet als moslima en stemgerechtigd is in Nederland.
- Daarnaast was het belangrijk dat de moslima tussen de 18 en 30 jaar oud is. Dit maakt de onderlinge verschillen kleiner, waardoor de uiteindelijke *sample* consistentere zal zijn. Bovendien denk ik dat deze groep het meest relevant is voor mijn casus, omdat Bouchallikht zelf ook tot deze leeftijdsgroep behoort.
- Tot slot heb ik getracht waar mogelijk een onderscheid te maken in politieke voorkeur. Ik heb geprobeerd om moslima's te werven met verschillende politieke oriëntaties, omdat dit de politieke diversiteit onder de ondervraagden zou bevorderen. In de praktijk is het moeilijk gebleken om islamitische participanten te vinden die rechts stemmen.
- Het opleidingsniveau van de moslima's was geen criterium in mijn onderzoek. In de praktijk is gebleken dat vooral hoogopgeleide moslima's geïnterviewd wilden worden.

Ik heb de moslima's geworven via internet, door te zoeken in onlinegemeenschappen en door oproepen te plaatsen op sociale media. Vervolgens heb ik de interviews online afgenomen via het platform *Zoom*. In de tabel hieronder staan de belangrijkste kenmerken per ondervraagde. Omdat de

interviews geanonimiseerd zijn, worden er in het vervolg van dit onderzoek pseudoniemen gebruikt. Deze pseudoniemen zijn ook gebruikt in onderstaande tabel.

Tabel 1: De belangrijkste kenmerken van de geïnterviewde participanten

Naam	Leeftijd	Studie en/of baan	Woonplaats	Politieke oriëntatie
Oumayra	28	Bachelor Sociologie aan Tilburg University. Master Criminologie aan de EUR. Medewerker bij een gemeente.	Weert	Stemde tijdens laatste Tweede Kamerverkiezingen op DENK.
Zeyneb	22	Bachelor Sociologie aan de UvA. Master Criminologie aan de EUR. Werkzaam bij Amsterdamse Veiligheidshuis en junior onderzoekster drillrap.	Amsterdam	Noemt zichzelf links georiënteerd en stemde tijdens laatste Tweede Kamerverkiezingen op Bouchallikht (GroenLinks).
Nour	23	Tweedejaars HRM aan Fontys in Eindhoven. Ondernemer (bakt taarten).	Weert	Stemde tijdens laatste Tweede Kamerverkiezingen op DENK.
Marwa	21	Tweedejaars verpleegkunde aan Fontys in Eindhoven. Werkzaam in woonzorgcentrum.	Weert	Heeft tijdens de laatste Tweede Kamerverkiezingen niet gestemd, maar sprak haar interesse in D66 uit en stemde eerder op DENK.
Samira	21	Tweedejaars Islam & Arabisch aan UU.	Den Bosch	Stemde tijdens de laatste Tweede Kamerverkiezingen op NIDA.
Meyra	23	Detailhandel en facilititeit medewerker op mbo in Groningen. Werkzaam bij een drogist als kassamedewerker.	Duitsland	Stemde tijdens de laatste Tweede Kamerverkiezingen op Bouchallikht (GroenLinks).
Layla	20	Derdejaars Psychologie aan Tilburg University.	Roermond	Noemt zichzelf een linkse stemmer, stemde tijdens de laatste Tweede Kamerverkiezingen op DENK.
Aicha	24	Bachelor Sociologie aan de EUR. Werkzaam bij PR- en communicatiebureau.	Schiedam	Noemt zichzelf een linkse stemmer, stemde tijdens de laatste Tweede Kamerverkiezingen op D66. Ook interesse in GroenLinks.
Emine	19	Eerstejaars docentopleiding maatschappijleer aan de HvA.	Amsterdam	Lid van de PvdA, ook gestemd op PvdA.

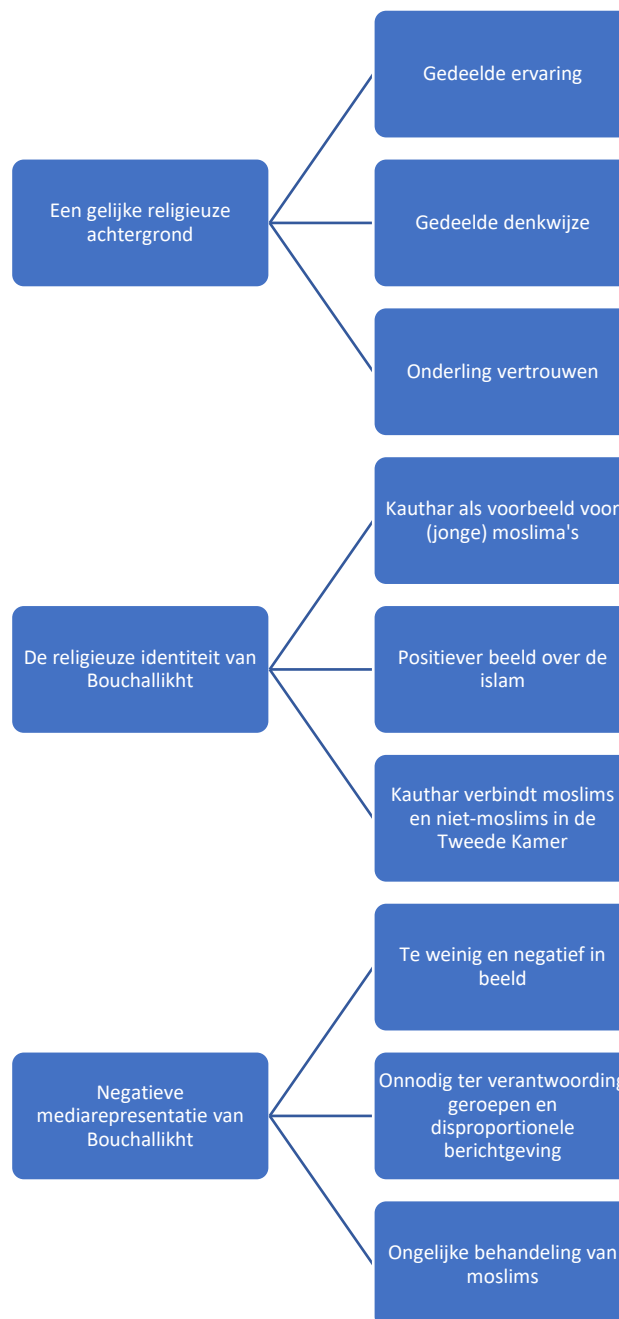
Azra	29	Bachelor Taalwetenschap en Engelse taalkunde aan de VU. Master Toegepaste Taalwetenschap en docent NT2 aan de VU. Nu aan het promoveren aan de UU.	Hilversum	Stemde tijdens de laatste Tweede Kamerverkiezingen op NIDA, daarvoor al eens op DENK gestemd. Lokaal gestemd op GroenLinks.
Nadira	25	Pedagogiek gestudeerd. Werkzaam als pedagoog binnen de gehandicaptenzorg in Amsterdam. Parttime fotograaf. Docent fotografie.	Utrecht	Noemt zichzelf een rechtse stemmer, stemde tijdens de laatste Tweede Kamerverkiezingen op NIDA, maar is nu overgestapt naar DENK.
Souhaila	18	Eerstejaars rechtsgeleerdheid aan de UvA.	Utrecht	Mocht tijdens de laatste Tweede Kamerverkiezingen nog niet stemmen (minderjarig), maar stemde bij gemeenteraad op GroenLinks.
Selin	22	Bachelor Engelse taal en cultuur aan de UvA. Bezigt met master vertalen aan de UvA.	Hilversum	Kon tijdens de laatste Tweede Kamerverkiezingen niet stemmen (quarantaine), maar stemde daarvoor op DENK.
Amira	18	Eerstejaars rechtsgeleerdheid aan de UvA.	Den Haag	Noemt zichzelf een linkse stemmer. Mocht tijdens de vorige Tweede Kamerverkiezingen nog niet stemmen, maar stemde tijdens de gemeenteraadsverkiezingen op GroenLinks.

De leeftijden van de participanten zijn gespreid tussen de 18 en 30 jaar, maar veel van de participanten zijn aan het begin van hun twintigerjaren. Het valt op dat een groot deel van de participanten relatief hoogopgeleid is en minstens één opleiding op hbo- of wo-niveau genoten heeft. Wat betreft politieke partijen zijn DENK, NIDA en GroenLinks het meest genoemd door de participanten als partij waarop zij stemmen. Uitzonderingen daarop waren de PvdA en D66.

Na het afnemen van elk interview, heb ik deze getranscribeerd (Bijlage 3: Transcripten interviews). Ook non-verbale communicatie die relevant kan zijn, zoals stiltes en gelach, heb ik genoteerd. De delen van de transcripten die ik uiteindelijk heb gebruikt bij het presenteren van mijn resultaten, heb ik in het resultatenhoofdstuk geredigeerd op spreektaal en grammatica. Het gaat dan bijvoorbeeld om het verwijderen van woordgroepen als 'zeg maar' en onnodige herhalingen en het aanpassen van foutief gebruikte lidwoorden. De bijlage is genummerd. Als ik in hoofdstuk 5 verwijs naar een paginanummer bij citaten, dan betreft dat het paginanummer in bijlage 3. Na het afnemen en transcriberen van enkele interviews ben ik gestart met het coderen van de data. Ik heb gecodeerd

in drie fases, namelijk open coderen, axiaal coderen en selectief coderen. Dat proces heb ik hierboven beschreven bij de kwalitatieve inhoudsanalyse en is op een vergelijkbare manier verlopen bij het analyseren van de interviews.

Aan de hand van de analyse heb ik negen axiale codes en drie kernthema's geabstraheerd. Dat levert de codeboom op zoals in Figuur 2 aangegeven. De thema's betreffen 'een gelijke religieuze achtergrond'; 'de religieuze identiteit van Bouchallikht'; 'negatieve mediarepresentatie van Bouchallikht'. Deze thema's licht ik toe in hoofdstuk 5.

4. Resultaten inhoudsanalyse

In de periode nadat bekend werd dat Bouchallikht op de kandidatenlijst van GroenLinks stond, is zij veel in het nieuws geweest over onder andere haar banden met de Moslimbroederschap, haar bezoeken aan Milli Görüs en haar aanwezigheid bij een pro-Palestina-demonstratie. Zoals eerder bleek, was er veel sprake van kritiek en ophef rondom Bouchallikht, waarbij zij werd afgeschilderd als conservatief en gevaarlijk.

In de interviews die zij heeft gegeven bij audiovisuele media, probeert zij dat beeld te weerleggen. Het lijkt erop dat zij wil laten zien dat zij een westerse, progressieve kijk heeft op de islam. Zo noemt ze de Moslimbroederschap en vergelijkbare organisaties “allerlei andere enge clubs” (p. 1). Vervolgens zegt ze: “Ik heb de afgelopen weken zelf ook heel veel geleerd over de Moslimbroederschap” (p. 2). Daarmee lijkt ze te benadrukken dat ze er, net zoals de gemiddelde Nederlander, heel weinig vanaf wist. Op die manier positioneert zij zichzelf naast de Nederlanders en probeert ze de verschillen tussen zichzelf en de geweldloze Nederlandse samenleving te verkleinen.

Bouchallikht spreekt in de geanalyseerde interviews bijna nooit inhoudelijk over haar geloof. De islam komt slechts in één fragment terug, namelijk bij *Argan Amsterdam*: “Waar stichting Groene Moslims voor staat is dus duurzaamheid en ook goed omgaan met de wereld, vanuit het geloof dat [we] de aarde hebben gekregen van God en zolang we leven, mogen we daar onderdeel van uitmaken” (p. 6). Hier verwijst ze heel subtiel naar haar religie als reden om goed voor de aarde te zorgen. Bovendien spreekt ze van ‘God’ in plaats van over ‘Allah’, waardoor ze haar religie wellicht kleiner en westerseer maakt dan het is.

Het is opvallend dat Bouchallikht zo weinig ingaat op religie, vooral voor iemand die in de media voornamelijk wordt besproken als moslima. Ze zet een breed beeld van zichzelf neer. Dat uit zich in het veelvoud aan onderwerpen waar zij zichzelf aan verbindt. Twee centrale onderwerpen die voortdurend terugkeren, betreffen de discriminatie van moslims en haar activisme. Deze aspecten samen zorgen ervoor dat Bouchallikht zichzelf presenteert als rolmodel met een voorbeeldfunctie voor anderen. Dat licht ik hier achtereenvolgens toe.

4.1 Kauthar als moslim in de Nederlandse samenleving

In de representatie van Bouchallikht komt meerdere malen naar voren dat zij een ander uiterlijk heeft. Daarmee wordt benadrukt dat zij als moslim een bepaalde positie heeft in de Nederlandse samenleving. Dat gebeurt op een hele impliciete manier, zoals in het fragment van de

talkshow *M*: “Ik wist wel van: ‘Dan komt de lijst online en daar staat een vrouw op die eruitziet zoals ik eruitzie.’ We hebben in Nederland nog een probleem met vertegenwoordiging in de Kamer” (p. 2). Ze maakt hier niet expliciet hoe ze er dan uitziet, maar door in de zin erna te spreken over vertegenwoordiging in de Kamer, wordt duidelijk dat het gaat om haar uiterlijk als onderdeel van de islamitische minderheidsgroep. Die vertegenwoordiging wordt ook aangekaart door de presentatrice van het fragment bij *Argan Amsterdam*: “Hoe komt het dat we daar nog steeds niet mensen hebben die echt eruitzien zoals de samenleving?” (p. 5). Ze lijkt daarmee te denken dat Bouchallikht als moslim er wel uitziet als de samenleving en dus zorgt voor diversiteit in de Tweede Kamer. In het interview bij *Spot On* zegt Bouchallikht: “Dan denk je van: ‘Dit is wie ik ben en hoe ik eruitzie [wijst naar hoofddoek] en daar zit heel veel achter” (p. 12). Opnieuw spreekt ze hier over haar uiterlijk en ze lijkt bovendien te onderstrepen dat ze meer is dan alleen haar hoofddoek.

Bouchallikht praat ook over hoe zij als moslim negatief bejegend wordt. Zo zegt zij: “Het is zo belangrijk om te stemmen, vooral als we kijken naar al die mensen die nare dingen zeggen en zeggen dat je niet mee mag doen of dat je eigenlijk je mond moet houden, of oneerlijke kansen krijgt” (p. 6). Die uitspraak deed zij bij *Argan Amsterdam* om mensen aan te moedigen te gaan stemmen. Dit is een organisatie vanuit de Marokkaanse gemeenschap en ze richt zich tot deze mensen, dus het lijkt hier te gaan om discriminatie op basis van achtergrond. Ze stelt bij *Spot On* dat er mensen zijn die proberen haar in te dammen, maar dat laat zij niet gebeuren: “Het is allemaal heel naar, maar we gaan niet ook onze vrolijkheid laten afpakken, we gaan niet ook onze humor en creativiteit laten afpakken. Dan ben je opeens helemaal zo verlamd” (p. 13). Daarmee impliceert zij dat er wel al andere dingen van haar zijn afgepakt. De negatieve houding van Nederlanders ten opzichte van Bouchallikht wordt ook door Margriet van der Linden, de presentatrice van de talkshow *M*, aangekaart:

Terwijl wij dit gesprek voeren, zit er waarschijnlijk iemand te twitteren of ik het wel door heb dat ik mogelijk met iemand praat die mij van een flat af wil gooien. Want dat is ongeveer het klimaat waarin we zijn beland. (p. 2)

Bouchallikht reageert daar als volgt op:

Dat vind ik best heftig, want als het gaat om de basis waarop dat al dan niet gestoeld zou zijn... Er is geen appje van mij ergens verschenen waarin ik iets heb gezegd. Er is geen uitspraak van mij online gekomen. Wat heb ik gedaan? (p. 2)

Hier trekt ze impliciet de vergelijking met leden van de partij Forum voor Democratie, die wel in het nieuws zijn geweest vanwege racistische uitingen in WhatsApp-groepen. Bouchallikht stelt dat in haar geval zulk bewijs ontbreekt.

Daarnaast lijkt Bouchallikht zich uitgesloten te voelen door de Nederlandse samenleving vanwege haar religie. In *Spot On* wordt een fragment getoond van de maidenspeech van Bouchallikht, waarin zij zegt: “Wat zijn we in hemelsnaam aan het doen? Met dit land, met elkaar. Hoe kan ik iets veranderen als ik er eigenlijk niet mag zijn?” (p. 14). Ze lijkt dus het idee te hebben niet welkom te zijn en daarmee uitgesloten te worden. Dat is iets wat ook haar broertje ervaart, vertelt ze: “In de maidenspeech noem ik ook dat hij ziet dat ze op televisie aan het woord zijn en dan zegt: ‘Zijn dat weer die mannen die zeggen dat we weg moeten?’ Dan denk ik: ‘Come on, je bent elf’” (p. 14). Daarmee toont ze een voorbeeld van een moslim die op jonge leeftijd al uitsluiting meemaakt. Bouchallikht trekt dat ook breder door bij *Argan Amsterdam* te spreken over uitsluiting van alle moslims in Nederland: “We leven in een samenleving waarin er nog steeds uitsluiting is. Er is nog steeds discriminatie. [...] Als jongere kom je misschien niet aan een stage of je komt niet binnen bij een club” (p. 5). Het lijkt daarbij vooral te gaan over islamitische jongeren, omdat ze deze uitspraak doet bij dit specifieke platform.

In de uitspraken van Bouchallikht komt naar voren dat zij uniek is in de Nederlandse politiek door haar islamitische uiterlijk. Bouchallikht zelf spreekt vooral over haar uiterlijk en religie in de context van discriminatie en uitsluiting in de Nederlandse samenleving. Ook hier ontbreken de verwijzingen naar inhoudelijke aspecten van haar geloof. Door zichzelf te positioneren als iemand die wordt buitengesloten en onterecht wordt beschuldigd, lijkt zij zichzelf te presenteren als slachtoffer. De presentatrice van de talkshow *M* noemt ook dat Bouchallikht negatieve reacties oproept bij mensen vanwege haar geloof, waardoor zij haar buiten de samenleving plaatst. Bouchallikht heeft als moslim in de Nederlandse samenleving dus een moeilijke positie en dat maakt deel uit van haar identiteit in de media.

4.2 Kauthar als activiste

Een ander belangrijk onderdeel van het beeld van Bouchallikht betreft haar rol als activiste. Ze benadrukt tijdens het interview met *Spot On* dat ze zeer gemotiveerd is om problemen in de samenleving op te lossen. Zo zegt ze: “Voor mij de reden om de Kamer in te willen gaan, was om dingen te fixen” (p. 11). Later vult ze dat aan: “Kamerlidmaatschap is echt veel werk. Het is soms wel zoeken naar balans. Het is super belangrijk werk, ik voel ook echt eer en verantwoordelijkheid van: ‘Ik moet echt dingen gaan fixen’” (p. 14). Het lijkt dan met name om klimaat en gelijkwaardigheid te gaan.

Haar werk als klimaatactiviste komt in alle interviews prominent naar voren. Het grootste deel van het interview met *Argan Amsterdam* gaat over het klimaat. Ze benoemt in dat interview voortdurend dat ze heeft bijgedragen aan de organisatie van de Klimaatstaking en de Klimaatmars: “De twee grootste dingen die ik heb gedaan [zijn] het organiseren van de Klimaatstaking en de Klimaatmars. Dat was hier in Amsterdam op de Dam. Tienduizenden mensen die ook kwamen voor een eerlijk klimaat” (p. 4). Bij *M* wordt Bouchallikht als volgt geïntroduceerd: “Jij bent een van de initiatiefnemers van de Klimaatmars in Amsterdam. Je zit hier als klimaatactivist” (p. 1). Wanneer Bouchallikht later in dat interview wordt bevraagd over haar banden met de Moslimbroederschap, draait ze dat gesprek naar het thema klimaat: “Wat heb ik gedaan? Wat ik heb gedaan, is een hele mooie Klimaatstaking georganiseerd met heel veel fijne mensen. De klimaatcrisis willen aanpakken” (p. 2). Haar autoriteit als activist is dus vooral gebaseerd op haar betrokkenheid bij de organisatie van de Klimaatmars en Klimaatstaking.

Daarnaast lijkt Bouchallikht zich ook te richten tot de kijkers van de interviews, om hen aan te sporen ook iets voor het klimaat te doen. Zo zegt ze bij *Spot On*: “Ik [nodig je uit] om vooral het land in te gaan en heel veel toffe wandelingen te doen, want dan zie je echt hoe belangrijk het is om voor het groen te zorgen” (p. 13). De presentatrice van *Argan Amsterdam* vraagt: “Welke mogelijke acties bestaan er [...] om hier aandacht voor te vragen? Waar jongeren zich dus echt actief kunnen inzetten tegen klimaatverandering?” (p. 6). Bouchallikht reageert daar als volgt op:

Sluit je aan bij organisaties waar je je thuis voelt en die ook iets doen tegen de klimaatcrisis. Probeer dus te stemmen. En wat je ook kan doen, en dat verschilt dus per persoon hoe veel ruimte je daarvoor hebt, is nadenken van: ‘Kan ik misschien ietsjes minder vlees eten, kan ik misschien wat vaker de trein pakken, kan ik misschien wat minder vliegen?’ (p. 6)

Haar activisme is dus niet slechts gebaseerd op de acties die zij zelf heeft ondernomen voor een beter klimaat, maar ook op het informeren over klimaat en het aansporen van andere mensen om zelf actie te ondernemen.

Niet alleen wordt Bouchallikht gepresenteerd als klimaatactiviste, maar er ligt ook een focus op haar werk om de samenleving gelijkwaardiger en rechtvaardiger te maken. Die combinatie komt tot uiting in haar uitspraak: “Als je met klimaat bezig bent, maar ook met rechtvaardigheid, een samenleving die gewoon chill is voor iedereen en niet alleen voor mensen met geld of mensen die al macht hebben” (p. 4). Haar activisme uit zich onder andere in haar eigen houding, waarbij ze het belangrijk vindt dat iedereen gelijk is: “Ik ga heel erg de straat ook op voor die gelijkwaardigheid. Maakt mij niet uit wat voor gender je hebt, kleur, religie” (p. 2).

Ook hier lijkt ze anderen aan te sporen om actie te ondernemen, waardoor haar rol als activiste naar voren komt. Bij *Argan Amsterdam* wordt zij bevraagd over een boek dat ze aan het schrijven is over diversiteit en inclusiviteit op de werkvloer. Bouchallikht zegt daarover: “We schrijven dus dat boek om hopelijk ook bedrijven en organisaties te helpen om hun bedrijf wat inclusiever en gelijkwaardiger te maken” (p. 7). Ze zet zich dus in om de weg naar gelijkwaardigheid voor anderen makkelijker te laten verlopen. Dat ze andere mensen wil aansporen, blijkt ook uit deze uitspraak bij *M*: “We gaan ervoor zorgen dat we met heel veel mensen de klimaatcrisis aanpakken. We gaan ervoor zorgen dat er vertegenwoordiging is van al die mensen die ook door de klimaatcrisis worden geraakt. We gaan dat samen doen” (p. 3). Door te spreken in de wij-vorm, neemt zij anderen mee in haar verhaal.

Dat Bouchallikht activiste is, wordt dus door zowel haarzelf als door de presentatrices van de geanalyseerde fragmenten centraal gesteld. In de interviews worden verschillende onderwerpen aangehaald, zoals de Klimaatmars en haar boek, waarmee haar activistische houding wordt erkend. Bouchallikht zelf laat haar rol als activist voortdurend terugkomen in haar uitspraken, ook al gaat het gesprek eigenlijk over iets anders, zoals het geval was bij *M* toen er werd gesproken over de Moslimbroederschap. Zij wist daar het gesprek een draai te geven en een ander thema aan te snijden, namelijk haar activisme. Dit thema staat erg centraal in de representatie van Bouchallikht. Hoewel zij in de media is neergezet als iemand die vooral moslima is, zorgt zij er in deze interviews voor dat de nadruk op iets anders komt te liggen, namelijk haar belangrijke bijdrage aan de wereld.

4.3 Kauthar als rolmodel

Ondanks dat zij een achtergestelde positie heeft in de Nederlandse samenleving, lijkt Bouchallikht zichzelf dus neer te zetten als iemand die veel presteert en wil bereiken. Daarmee wordt Bouchallikht mogelijk gezien als rolmodel. Zij heeft een voorbeeldfunctie voor jongeren en voor vrouwen, zo blijkt uit de interviews.

Bij *Argan Amsterdam* wordt Bouchallikht meerdere malen gevraagd om advies te geven aan jongeren. Zo zegt de presentatrice: “Wellicht leuk voor de kijkers thuis om eventjes uit te leggen, met name ook de jongeren die geïnteresseerd zijn in een politieke carrière, hoe dat precies in z’n werk gaat” (p. 4). Bouchallikht geeft vervolgens advies aan deze jongeren: “Kijk naar de dingen die je belangrijk en interessant vindt en zoek daarin een weg. [...] Wat daar dan ook leuk aan is, is om lid te worden van politieke partijen” (p. 5). Even later wordt Bouchallikht opnieuw gevraagd om jongeren iets mee te geven:

Nadat jij bekend werd op de kandidatenlijst was er ook best wel veel ophef, [...] maar dat heeft jou niet klein gekregen, al die weerstand en kritiek. Zijn er lessen die jij eruit hebt gehaald die je graag met jongeren wil delen? (p. 5)

Bouchallikht reageert: “Laat je nooit klein maken. Ik denk dat het superbelangrijk is om je nooit tegen te laten houden op het moment dat je iets wil” (p. 5). Ook bij *Spot On* geeft ze daarover advies:

Wat ik ook altijd probeer mee te geven is: ‘Wat je ook gaat doen, probeer voor jezelf te bedenken [waar je het voor doet]. Als het echt diep in jezelf zit en je bent overtuigd, dan helpt dat te dealen met alles wat op je afkomt.’ (p. 11)

Zij geeft jongeren dus vooral advies over dingen waar zij zelf ervaring mee heeft, zoals het beginnen van een politieke carrière en het omgaan met kritiek.

Daarnaast is Bouchallikht een rolmodel voor vrouwen, zo blijkt uit het interview bij *Spot On*. De presentatrice vraagt: “Wat zou je de jonge Kauthar zeggen?” (p. 15). Daarop antwoordt Bouchallikht: “Wat ik tegen mezelf en ook tegen alle jonge dames zou zeggen, is: ‘Het is oké om je af en toe alleen te voelen. Vertrouw er ook op dat jij als individu waardevol [bent]. [...] Durf te dromen’” (p. 15). Hoewel Bouchallikht hier alleen wordt gevraagd advies te geven aan haar jongere zelf, blijkt ze ook de noodzaak te voelen dit breder te trekken en advies te geven aan alle ‘jonge dames’. Dat doet ze ook al eerder in het interview, wanneer ze spreekt over een jong meisje: “Aan de ene kant [krijg je] veel bagger over je heen, maar ook een goede vriendin van mij die zei: ‘Mijn zusje zag jou en zei: ‘Oh, kunnen wij dat ook?’” (p. 11). Ze zet zichzelf hier neer als voorbeeld voor jonge vrouwen, die als gevolg van de prestaties van Bouchallikht meer vertrouwen krijgen in hun eigen capaciteiten en mogelijkheden. Het gebrek aan vertrouwen lijkt voort te komen uit het idee dat vrouwen minder kunnen dan mannen, maar Bouchallikht weerlegt dat idee.

In de mediarepresentatie van Bouchallikht komt dus naar voren dat zij fungeert als rolmodel, doordat zij bepaalde ervaringen heeft. Zo weet zij hoe je een politieke carrière kunt beginnen, dus wordt haar gevraagd daar advies over te geven. Het gaat ook dieper dan dat als zij levenslessen deelt en vertelt hoe zij omgaat met kritiek. Opvallend is dat Bouchallikht wordt gezien als voorbeeld voor jongeren en voor vrouwen, maar dat er niet wordt gesproken over haar als rolmodel voor moslima's. Ze lijkt met name een voorbeeld te zijn voor mensen met wie zij eigenschappen deelt, namelijk haar leeftijd en geslacht, maar haar religie maakt daar blijkbaar geen onderdeel van uit.

Samenvattend valt het op dat het islamitische geloof van Bouchallikht weinig terugkomt in hoe zij in de media komt. Hoewel het interview bij *M* grotendeels gaat over haar banden met de

Moslimbroederschap, gaat Bouchallikht daar inhoudelijk niet veel op in. Dat lijkt vooral te komen doordat zij het gesprek weet af te leiden van onderwerpen als de Moslimbroederschap en uitgebreid ingaat op andere onderwerpen, zoals haar klimaatactivisme. Bouchallikht heeft dus veel eigen inbreng. Zo trekt zij het advies aan haar jongere zelf breder en neemt ze de rol op zich om advies te geven aan andere jonge vrouwen. In algemene zin bestaat de representatie van Bouchallikht vooral uit haar inzet voor de samenleving en de aarde, ondanks het feit dat zij slachtoffer is van discriminatie en uitsluiting als gevolg van haar religie. Door die slachtofferrol lijkt de waarde van haar prestaties toe te nemen, want er wordt geïmpliceerd dat het moeilijk is om iets te bereiken in zo'n context. Daarom is zij geschikt om advies te geven aan jongeren en vrouwen en om een rolmodel voor hen te zijn.

5. Resultaten

Veel van de geïnterviewde moslima's benoemden expliciet dat zij de inhoudelijke standpunten van de politicus belangrijker vinden dan de achtergrond van de politicus waar zij op stemmen. Toch gaven veel moslima's aan dat zij het belangrijk vinden om inhoudelijke vertegenwoordiging te combineren met het stemmen op iemand met een gelijke achtergrond. Op de eerste plaats staan dus voor de meeste geïnterviewde moslima's de inhoudelijke overeenkomsten met een politicus, maar veel van hen proberen een vertegenwoordiger te vinden met wie ze bovendien een achtergrond delen.

Een van de geïnterviewde moslima's, Zeyneb, beargumenteert dat inhoudelijke vertegenwoordiging nauw in verband staat met de achtergrond van een politicus. In de inhoud zit volgens haar "ook alweer een beetje de culturele kennis over de culturele achtergrond en diversiteit" (p. 40).

5.1 Een gelijke religieuze achtergrond

Een groot deel van de moslima's stelde de achtergrond van een politicus belangrijk te vinden, omdat een gelijke achtergrond tussen de politicus en de kiezer zou leiden tot betere vertegenwoordiging. Dat komt concreet doordat er dan keuzes worden gemaakt door verschillende soorten mensen, aldus Zeyneb: "Als er niet genoeg mensen zitten die een afspiegeling zijn van de samenleving, dan ga je ook gewoon hele andere keuzes maken die zich niet verhouden tot hoe het eraan toe gaat in de samenleving" (p. 41).

Volgens de moslima's vloeien die keuzes voort uit het feit dat mensen met een andere religie niet begrijpen wat islamitische kiezers nodig hebben. "Hoe kan de Tweede Kamer spreken voor de burgers van heel Nederland als het grootste deel van de Tweede Kamer eigenlijk gewoon [bestaat uit] westerse mensen?", vraagt Marwa zich af (p. 71). Daar sluit ook Meyra zich bij aan, want als zij gerepresenteerd zou worden door een witte man, dan voelt zij zich "niet echt gehoord, of hij snapt het niet zo goed als de mensen die wel gewoon zo zijn als ik" (p. 176). Zeyneb concretiseert dat: "Omdat witte mannen van zestig jaar niet weten hoe het is om als 22-jarige Marokkaanse

Nederlander met een religieuze moslimachtergrond op te groeien in een wijk als Amsterdam Nieuw-West” (p. 42). Oumayra stelt dat dit voor alle kiezers geldt, niet slechts voor de islamitische kiezers:

Je bestuurt een land, waar allerlei verschillende mensen in leven. [...] Een witte Nederlander bijvoorbeeld weet niet wat een jood zou willen. Maar als daar een jood zou zitten, dan weet die wel van: ‘Oké, dit is wat wij belangrijk vinden en zo staan wij erin.’ (p. 25)

Als de politicus en de kiezer dezelfde religie aanhangen, lijken zij elkaar dus beter te begrijpen. Dat onderlinge begrip komt voort uit gedeelde ervaringen, een gedeelde denkwijze, gedeelde normen en waarden, gedeelde prioriteiten en onderling vertrouwen tussen de leden van de religieuze groep. Deze aspecten zal ik hier achtereenvolgens toelichten.

Gedeelde ervaring

Als de politicus een ervaring deelt met de kiezer, dan zorgt dit er volgens de moslima's voor dat de politicus de problemen van de kiezer beter begrijpt. Het lijkt vooral om negatieve ervaringen te gaan, die de moslima's aanduiden als *struggles*. “Als je wil dat iemand jou vertegenwoordigt in de Tweede Kamer, is het echt wel belangrijk dat jullie *struggles* overeenkomen, of dat je die in ieder geval van elkaar snapt”, stelt Souhaila. Dat leidt volgens haar tot “een soort van connectie” tussen de politicus en de kiezer (p. 201). Emine herkent dit en vergelijkt zichzelf met Bouchallikht: “Ik zit ook als moslima met hoofddoek bij een progressieve partij. [...] Ik herken die *struggle* heel goed” (p. 134). Ook Nadira vindt dat: “Omdat iemand dezelfde *struggles* kan ervaren en weet hoe de maatschappij daarin zit, of hoe de groep tegen iets aan loopt” (p. 161).

De moslima's noemen discriminatie en uitsluiting veelvuldig als ervaring die zij delen met islamitische politici. Layla denkt “dat zij een beetje hetzelfde gevoel ervaren [...] bijvoorbeeld als we het gewoon hebben over discriminatie in het algemeen” (p. 99). Azra spreekt over “discriminatie op alle gebieden, op werk, met huizen zoeken, of in relaties met de overheid” (p. 187). Selin noemt daarvan een paar specifieke voorbeelden:

Zij zullen vast ook, terwijl ze aan het wandelen waren, [hebben meegemaakt] dat er naar hen werd geroepen dat ze terroristen waren of zoiets. Dat ze als het een man is met een baard [roepen] dat hij dan z'n baard moet afscheren, of als het een vrouw is met een hoofddoek, dat zij haar hoofddoek af moet doen. (p. 221)

Het gaat de moslima's dus vooral om ervaringen waarbij zij negatief werden bejegend op basis van hun religie. Er komt zo volgens Azra empathie tot stand. Die is fundamenteel anders dan de

empathie die omstanders kunnen tonen. Azra zegt: “Het is anders als iemand jou vertelt van: ‘Ik werd aangeropen, iemand zei iets gemeens tegen mij’, dan wanneer je dat zelf meemaakt. Dan voel je dat op een heel ander niveau” (p. 191). Ook Souhaila redeneert zo:

Ik vind echt dat iedereen zich tot een bepaalde mate kan inleven in elkaar en ook in de problemen van anderen. Ik zie in de Tweede Kamer ook echt genoeg niet-moslim, Marokkaanse vrouwen opkomen voor ons, maar het is denk ik toch wel belangrijk [...] dat je dat vanuit dat perspectief meemaakt. Dat is toch wel anders. (p. 201)

Nadira stelt dat een eigen ervaring leidt tot een beter beeld van problemen of een situatie. Dit zorgt ervoor dat de politicus het belang ervan inziet. Dat zal dan sneller leiden tot positieve actie, aldus Aicha: “Als je het zelf meemaakt, dan begrijp je dat ook beter. Dan zal je daar ook meer waarde aan hechten en [...] je idealen zullen daar meer op gebaseerd zijn” (p. 141). Volgens Emine is het van belang dat iemand “de problemen uit de achterstandswijk de Tweede Kamer in meeneemt” (p. 125).

De moslima’s noemen Bouchallikht als voorbeeld van iemand die weet wat er speelt onder de islamitische kiezers. Zij “is nog steeds onderdeel van de samenleving, dus zij weet precies hoe en wat. [...] Ze heeft dingen gezien en ze weet hoe het eraan toe gaat”, aldus Zeyneb (p. 39). Ook zegt ze:

Ze weet dat we ondervertegenwoordigd zijn in de Tweede Kamer. Ze weet dat, als je een kleurtje hebt en moslima bent en ook nog eens vrouw en je woont in Amsterdam Nieuw-West, dat je tegen vier verschillende obstakels aan loopt. (p. 48)

Daar sluit Aicha zich bij aan: “Ze maakt het echt mee. Ze zit er middenin en ze heeft dezelfde achtergrond en hetzelfde geloof, dus wie gaat het beter begrijpen?” (p. 142).

Ook in het geval van Bouchallikht rekenen de moslima’s erop dat de gedeelde ervaring en kennis over de omstandigheden zal leiden tot concrete politieke actie. “Ze weet precies wat de problemen zijn. Ze weet ook precies hoe dat voelt en wat we dan nodig hebben”, stelt Azra (p. 191). Daarom heeft Bouchallikht volgens Layla meer motivatie om het op te lossen: “Zij ervaart wel soortgelijke dingen, [...] waardoor ze het ook gewoon beter begrijpt, [...] waardoor ze misschien meer gepassioneerd is of zich meer in zou zetten daarvoor” (p. 109). De gedeelde religieuze achtergrond zorgt dus voor een gedeelde ervaring, die zal leiden tot betere vertegenwoordiging.

Gedeelde denkwijze

Het gedeelde geloof komt ook terug in een gedeelde denkwijze. Layla spreekt van “iemand die vanuit dezelfde invalshoek naar dingen kijkt als ik [...]”. Dus ook iemand die dezelfde culturele achtergrond heeft” (p. 99). Volgens Amira leidt deze denkwijze ertoe dat zij en islamitische politici op soortgelijke wijze tot een standpunt komen: “Ik denk dat je op hetzelfde standpunt kan komen, maar weer met verschillende motiveringen. Wellicht dat die moslim dan meer richting dezelfde motivering gaat als ik” (p. 236).

Zeyneb concretiseert dat met de volgende uitspraak over islamitische politici: “Dan weet ik dat zij of hij hopelijk hetzelfde denkt over bepaalde zaken: goed zijn voor elkaar, zorg voor je medemens en ook dat halal slachten niet verboden gaat worden” (p. 40). Er zijn dus bepaalde onderwerpen waar moslims hetzelfde over denken, waardoor Zeyneb verwacht goed vertegenwoordigd te kunnen worden door iemand met dezelfde religie. Ook Oumayra noemt enkele concrete voorbeelden van belangenbehartiging:

Bij mij als moslim weet iemand wel van: ‘Zij wil wel haar hoofddoek dragen.’ [...] Een moslim zou het fijn vinden om een gebedsruimte te hebben op werk, dat zou overal zo geregeld moeten zijn. [...] Er zijn bepaalde algemene zaken die iemand wel weet door z’n achtergrond. (p. 25)

In de gedeelde denkwijze komen ook de normen en waarden terug die islamitische politici delen met islamitische kiezers. Nour stelt: “Je hebt een beetje dezelfde normen en waarden. Ik denk dat dat elkaar wel kruist” (p. 53). Nadira benoemt dat ook:

Je voelt je toch wel beter vertegenwoordigd, omdat zij ook moslim zijn. Dat maakt ook wel dat je dan op hen stemt, omdat ze ook staan voor jouw eigen normen en waarden. Bij hen heb ik dan het idee van: ‘Zij kennen de normen en waarden van het geloof en ze geven aan dat ze dit willen nastreven in de Kamer.’ (p. 160)

Het gaat er voor de moslima’s dus om dat de islamitische normen en waarden van de politici doorschemeren in hun politieke daden. Daarbij noemen enkele moslima’s Bouchallikht. “Dan heb je toch iemand die op jou lijkt en dan heb je meer het gevoel van: ‘Je hebt misschien wel meer normen en waarden.’ Dezelfde normen en waarden”, beschrijft Marwa (p. 72). Emine noemt een voorbeeld van geloofsbelijdenis door Bouchallikht, waarin zij zichzelf herkent:

Ook als ik dan bijvoorbeeld zie dat ze dan *iftar* houdt in de Tweede Kamer en hoe ze dan toch wel probeert haar geloof te praktiseren... Dat vind ik gewoon hartstikke mooi, dat ze dus ook een beetje uit dezelfde leefwereld komt. (p. 135)

Zij vulde later aan dat de *iftar*, ofwel het verbreken van het vasten, past bij islamitische waarden, waar zowel Bouchallikht als zijzelf achter staan. Door de gedeelde normen en waarden zullen de politicus en de kiezer ook gelijke prioriteiten hebben. De moslima's stellen dat de politicus zal begrijpen welke zaken belangrijk en relevant zijn voor de kiezers. Aicha zegt:

Die persoon zal het belang van dat onderwerp veel meer en beter inzien dan een witte man van het platteland, uit Groningen [...]. Dus die persoon zal daar sterker voor streven, om bepaalde moties aan te nemen in de Tweede Kamer voor mij. En dat zal ook weer in mijn voordeel werken. (p. 141)

Islamitische politici worden door de moslima's specifiek genoemd als mensen die de prioriteiten van moslims begrijpen. Zij halen volgens Layla "de moslimgemeenschap een beetje naar voren. Zij denken ook aan hen en aan de belangen van de moslims" (p. 100). Zij praat daarbij over de Kamerleden van DENK. Ook Azra spreekt op een vergelijkbare wijze over die partij: "Bij DENK weet je wel zeker dat dit hun prioriteit is, omdat zij weten hoe belangrijk dit is" (p. 187). Amira plaatst islamitische politici in verhouding tot andere politici: "Als ik alleen maar witte, oude mannen in de politiek zou zien, dan zou ik ook denken van: 'Jij hebt echt geen idee wat ik belangrijk vind'" (p. 238). Samenvattend stellen de moslima's dus dat islamitische politici de belangen en prioriteiten van moslims het beste kunnen begrijpen vanwege een gedeelde denkwijze en die belangen daarom goed mee kunnen nemen in de politiek.

Onderling vertrouwen

De vertegenwoordiging lijkt gestoeld te zijn op vertrouwen. Zo zorgt de gedeelde ervaring bij Zeyneb voor vertrouwen, als zij spreekt over Bouchallikht: "Als het gaat om beperkte kansen, arbeidsdiscriminatie, opgroeien in armoede. Ik vind dat ze dat voldoende heeft gezien en daardoor vertrouw ik haar dat ze dat meeneemt" (p. 40). Zij rekent erop dat Bouchallikht haar ervaringen, die ze deelt met mensen als Zeyneb, met zich mee zal dragen in de politiek. Dat geldt ook voor de gedeelde denkwijze: "Er is een wetsvoorstel: alle moskeeën moeten worden gesloten. En dat zij opeens voor is. Dan heb ik zoiets van: 'Ho, wacht even, ik stem, omdat ik ervan uitga dat je zegt van: 'Nee, het mag gewoon open blijven'" (p. 47). Azra doet een soortgelijke uitspraak: "Eigenlijk is het een soort van blind vertrouwen, dat je denkt van: 'Zij zijn moslim en ze hebben dezelfde achtergrond

als ik, dus ze zullen wel dezelfde dingen steunen [als ik]” (p. 187). Er lijkt sprake te zijn van een vertrouwensband, waarbij Zeyneb en Azra verwachten dat islamitische politici hun belangen zullen behartigen, omdat zij dezelfde achtergrond hebben en dus dezelfde dingen zullen willen. Ook voor Layla is het vertrouwen dat zij voelt een reden om te stemmen op een moslim.

Het vertrouwen werkt ook de andere kant op. Doordat er islamitische politici zijn, verbetert de vertegenwoordiging en krijgen kiezers meer vertrouwen in het politieke systeem, aldus enkele moslima's. Emine zegt daarover:

Ik denk dat het heel erg zit in mensen die geen vertrouwen hebben in de politiek en dat het voor hen heel erg zou helpen om wat meer voorbeelden te zien van mensen die dezelfde dingen hebben meegemaakt en dus dezelfde leefwereld als hen hebben. (p. 124)

Ook Amira denkt dat: “Het is ook goed om een persoon in de Kamer te zien die een hoofddoek draagt, want dan hebben mensen ook meer het gevoel dat er naar hen wordt geluisterd. Meer politiek vertrouwen wellicht ook” (p. 238). Marwa betreft dit op zichzelf en stelt dat zij zich meer zou gaan interesseren in de politiek als er meer islamitische politici zouden zijn: “Als ik een keertje iemand anders zie spreken dan een blanke, oudere man. Als ik een keer een jonge meid zie met hoofddoek, [...] gewoon een keer iets anders zie” (p. 72).

Samenvattend hebben de moslima's dus meer vertrouwen in politici met een gelijke religieuze achtergrond, omdat zij in dat geval ervaringen, prioriteiten, normen en waarden en een denkwijze delen. Ze verwachten dat er sprake zal zijn van betere vertegenwoordiging als de politicus ook islamitisch is, omdat zij elkaar dan beter begrijpen dan het geval zou zijn bij een niet-islamitische politicus. De moslima's noemen Kauthar Bouchallikht als iemand met wie zij bepaalde aspecten delen.

5.2 De religieuze identiteit van Bouchallikht

Het feit dat Bouchallikht de eerste moslima met hoofddoek in de Tweede Kamer is, maakt haar religieuze achtergrond nog belangrijker voor de geïnterviewde moslima's. Zij spreken dan ook allemaal van trotse gevoelens. “Ik heb hartstikke veel respect voor haar. Ik ben super trots op haar dat zij het heeft bereikt tot daar”, zegt Oumayra (p. 23). Ook Amira vindt het een bijzonder moment: “Om de eerste vrouw zichtbaar met een hoofddoek in de Tweede Kamer te zijn, dat is best wel een groot ding en daar mag je ook best wel trots op zijn” (p. 244). Nadira spreekt van “een soort van overwinning, een mijlpaal” (p. 163).

Bouchallikhts aanwezigheid in de Tweede Kamer doet de moslima's dan ook veel. Ze geeft volgens Azra het signaal af dat moslims “gewoon niet een lagere klasse zijn” (p. 193). Dat raakt haar:

“Ik word er nu een beetje emotioneel van. Heel mooi dat het eindelijk is gebeurd. [...] Dat is gewoon heel mooi, dat het wordt geaccepteerd en dat het kan en dat wij ook zo ver zijn gekomen” (p. 192). Ze doelt daarmee op de moslims in Nederland. Ook Meyra ervaart daardoor positieve gevoelens: “Omdat ik zelf ook gewoon een hoofddoek draag, dus dan voel je je niet alleen” (p. 177). Nadira ervaart “een gevoel van vertegenwoordiging” (p. 163).

De moslima's vinden het een gebeurtenis om trots op te zijn, met name omdat het volgens hen te lang heeft geduurd. Zo zegt Samira: “Dat heeft natuurlijk wel akelig lang moeten duren” (p. 91). Daar sluit ook Nadira zich bij aan:

Aan de ene kant vind ik het ook jammer dat dit nu pas plaatsvindt. [...] In de samenleving leven al vijftig jaar, zestig jaar mensen met een hoofddoek. Jammer dat pas na vijftig, zestig jaar iemand met een hoofddoek in de Kamer zit. (p. 163)

Marwa stelt dat het vooral kwalijk is dat er niet eerder een moslima met hoofddoek in de Tweede Kamer heeft gezeten, omdat zij gelooft dat “er meer dan genoeg vrouwen met hoofddoek zijn die daar kennis voor hebben, die daar kunnen staan” (p. 72). Volgens Oumayra komt dit voort uit de lastige positie waarin moslima's zich bevinden: “Het is sowieso voor een vrouw moeilijk om naar de top te komen. Laat staan als een vrouw met een migratieachtergrond en als moslima” (p. 31).

Het is voor moslims dus gecompliceerder om de politiek in te gaan, aldus de geïnterviewden. Daarom gunnen zij een moslim die positie meer dan iemand anders die minder moeite hoeft te doen. Samira omschrijft dat als volgt: “Wij hebben een minderwaardigheidspositie in deze samenleving, hoe je het ook wendt of keert. Wij staan altijd twee stappen achter op iedereen en als ik iemand dan omhoog kan helpen, dan ga ik dat uiteraard doen” (p. 85). Zij spreekt over een gunfactor:

Ik kijk altijd of ik een buitenlandse naam zie en daar stem ik in ieder geval op. [...] Ik hoef dan de persoon zelf niet eens echt te kennen. Als ik gewoon maar die naam zie, dan is het weer die gunfactor die eigenlijk gaat opspelen. (p. 89)

Ook Amira vindt het belangrijk om te stemmen op een moslim: “Puur weer om die vertegenwoordiging, omdat ik dan denk van: ‘Jij bent ook moslim en ik vind dat jij in de Kamer moet komen’” (p. 235). Aicha spreekt over het steunen van een moslim, zodat “die persoon ook in de Kamer kan zitten” (p. 145). Nour zegt: “Je wil elkaar ook steunen. Je wil elkaar ook zien groeien en dat ook in de Tweede Kamer.” Daarom probeert ze de moslims “omhoog te helpen” door op ze te stemmen (p. 53). De religieuze achtergrond van islamitische politici is voor de moslima's dus een extra reden om moslims in de politiek te steunen.

Toch stemmen de moslima's niet alleen op een moslim omdat ze het islamitische politici meer gunnen. Ze geloven ook dat moslims in de politiek daadwerkelijk zorgen voor positieve veranderingen. Daarbij wordt Bouchallikht veelvuldig als voorbeeld genoemd, omdat zij een positief beeld afgeeft. Dat doet zij door een voorbeeldfunctie voor (jonge) moslima's te zijn, door een positiever beeld over de islam te verkondigen en door moslims en niet-moslims in de Tweede Kamer met elkaar te verbinden. Deze drie positieve ontwikkelingen zal ik hieronder achtereenvolgend uiteenzetten.

Kauthar als voorbeeld voor (jonge) moslima's

De moslima's denken dat Bouchallikht een belangrijk voorbeeld is of kan zijn voor (jonge) moslima's. Azra noemt haar "iemand om naar op te kijken. Een voorbeeld voor andere dames" (p. 192). Zij is volgens Aicha met name een voorbeeld voor moslima's met politieke ambities: "Misschien is zij [...] voor andere mensen met een hoofddoek een voorbeeld, dat mensen denken van: 'Hé, ik zou het ook kunnen'" (p. 146). Marwa beschrijft een soortgelijke situatie. "Dan zie je die vrouw met een hoofddoek en stel dat ik gericht de politiek in zou willen, dan heb je misschien ook meer zoiets van: 'Oh, ik kan dat ook'", vertelt ze (p. 72). Ook Oumayra ziet Bouchallikht als voorbeeld:

Voorheen dacht ik altijd: 'Wow, het is heel moeilijk om in de Tweede Kamer terecht te komen.' Maar als Kauthar dat kan, dan kan een ander meisje dat dat heel graag wil het ook. Toen er nog geen Kauthar was en alleen maar bepaalde soorten personen, dan denk je: 'Daar kom je niet tussen.' Maar blijkbaar kan dat wel. (p. 35)

Het gaat dan vooral om meisjes die dezelfde achtergrond hebben als Bouchallikht, aldus Oumayra. Zo redeneert ook Samira: "Ik denk dat er wel heel veel islamitische meisjes zijn die haar zeker als voorbeeld zien" (p. 97). Het lijkt er dus op dat de moslima's Bouchallikht aanduiden als voorbeeld, omdat zij andere moslima's inspireert en motiveert om ook de politiek in te gaan. Nour ziet dat als een positieve ontwikkeling:

Dan zou ik het alleen maar mooi vinden dat mensen daar een voorbeeld aan nemen en misschien ook de stap willen zetten om de politiek in te gaan. Misschien houdt het ze altijd tegen, omdat ze misschien anders zijn dan de rest die daar zit en zij misschien hen het voorbeeld geeft van: 'Ik draag een hoofddoek en ik zit hier ook.' (p. 58)

Het voelt voor Samira dan ook alsof er door Bouchallikht een deur is geopend: "Als één schaap over de dam is, dan volgt de rest" (p. 91).

Bovendien beargumenteert Emine dat Bouchallikht symbool staat voor een bredere gedachte, namelijk dat moslims ook iets kunnen bereiken in Nederland. Dan gaat het niet alleen om de politiek, maar ook om andere functies en rollen in de samenleving. Emine vindt het belangrijk dat mensen door Bouchallikht “zien van: ‘Ik heb ook gewoon kansen in dit land.’” Volgens haar is het met name belangrijk dat Bouchallikht zichtbaar is in de politiek, omdat dat “het hoogste orgaan is van de democratie” (p. 122). Daarom concludeert Emine dat Bouchallikht een goed voorbeeld is:

Ik denk zeker dat er jongeren in de Schilderswijk of andere plekken kunnen zijn die dan zoiets hebben van: ‘Oh, kijk, zij kan gewoon de politiek in gaan. Zij kan gewoon als vrouw, als feminist, als moslima iets bereiken, dus ik kan ook bijvoorbeeld in een bedrijf werken, of ik kan ook verder komen met m’n leven.’ (p. 137)

Volgens haar inspireert Bouchallikht dus moslimjongeren in verschillende lagen van de maatschappij. Daarnaast stelt Souhaila dat de gedeelde achtergrond met Bouchallikht ertoe leidt dat zij haar advies eerder ter harte zou nemen. “Als het iemand is die jij ziet als dichterbij jezelf dan de rest, bijvoorbeeld dat ik Kauthar zie als dichterbij dan de rest, dan betekent het weer net meer. Dan voel je je net meer aangesproken”, zegt ze (p. 216).

De geïnterviewde moslima’s zien Bouchallikht als voorbeeld voor jonge moslima’s met politieke ambities en moslima’s in andere lagen van de samenleving. Door zitting te nemen in de Tweede Kamer toont ze de moslima’s dat het ook met hoofddoek mogelijk is om een hoge functie te bekleden. Dat motiveert en inspireert hen mogelijk. Er is dus sprake van een positieve verandering door de intrede van Bouchallikht als Kamerlid, omdat moslima’s zich daardoor bewuster zijn van de mogelijkheden die zijzelf hebben. Het zet mogelijk een beweging in gang, waarbij meer moslima’s de stap zetten en de kans krijgen om een hoge functie te bekleden, in de politiek of daarbuiten.

Positiever beeld over de islam

De zichtbaarheid van Bouchallikht in de Tweede Kamer kan ook leiden tot een positiever beeld over de islam in de Nederlandse samenleving, aldus de geïnterviewde moslima's. Dat komt allereerst doordat zij als moslima veel in beeld is. Dat helpt volgens Azra om de islamitische gemeenschap in Nederland “te normaliseren” (p. 191). “Onbewust zal het wel bijdragen aan het feit dat mensen er gewend aan raken. Eerst heb je altijd een shock bij [iets] nieuws en daarna zien mensen het vaker, dus dan wordt het normaler”, zegt ook Aicha (p. 148). Dat leidt volgens Nour tot meer begrip: “Misschien dat we elkaar beter gaan begrijpen, ook echt standpunten willen begrijpen” (p. 54). Azra hoopt dat de zichtbaarheid van Bouchallikht helpt “tegen islamofobie”. Dat werkt

volgens haar op de volgende manier: “Als zij vaak in beeld komt, dan wennen mensen aan dat idee. Dan zal ik ook hopelijk minder gediscrimineerd worden” (p. 191).

Ten tweede zorgt Bouchallikht voor een positiever beeld over de islam doordat zij een positief beeld van zichzelf neerzet, aldus de moslima’s. Azra legt uit dat Bouchallikht de dialoog kan openen: “Bijvoorbeeld Wilders en Baudet zeggen allemaal dingen over moslima’s en moslims, terwijl ze misschien nog nooit met een moslim aan tafel hebben gezeten.” Volgens Azra gebeurt dat nu wel. Niet alleen gaat Bouchallikht in gesprek met andere politici, maar ze legt ook contact met andere leden van de samenleving. “Ik denk dat zij wel een positief beeld geeft van hoe een moslima kan zijn”, stelt Azra (p. 191). Het contact dat tot stand komt, lijkt ook Aicha te benoemen:

Door gesprekken van Kauthar te zien, door haar te zien praten in de Tweede Kamer, krijgen mensen een kans om haar van dichtbij te leren kennen en meer te beseffen van:

‘Misschien is het allemaal niet zo eng of misschien is ze helemaal niet zo anders en misschien wil ze helemaal geen andere dingen dan andere mensen.’ (p. 148)

Ten derde beargumenteren enkele geïnterviewde moslima’s dat Bouchallikht een positief beeld over de islam schetst, door de negatieve aspecten te ontkrachten en de positieve aspecten te belichten. Emine benadrukt dat de aanwezigheid van Bouchallikht het niet-fundamentalistische karakter van de islam aanduidt:

Ik vind het eigenlijk ook alleen maar mooi dat islamitische Kamerleden met hoofddoek opduiken bij progressieve partijen. [...] Dat vind ik eigenlijk alleen maar een mooi signaal, dat ik denk van: ‘Het is niet alsof elke moslim zo fundamentalistisch is als sommige rechtse partijen zeggen.’ (p. 131)

Het gaat haar dus vooral om het feit dat Bouchallikht bij GroenLinks zit, een partij die Emine ziet als progressief. Daarmee zou het fundamentalistische, conservatieve karakter van de islam volgens Emine worden ontkracht. Daarnaast stellen de moslima’s dat Bouchallikht de positieve aspecten van het islamitische geloof uitlicht. Zij wijzen daarbij vooral op de overeenkomsten tussen het gedachtegoed van moslims en de ideeën in de westerse wereld. Zo zegt Aicha:

Ik vond het daarom heel mooi dat zo’n persoon als Kauthar ook zo’n stem heeft en dit ook kan overbrengen aan de buitenwereld. Ze kan zeggen van: ‘Hé, kijk, ik heb ook een hoofddoek. Ik ben moslim. Ik geloof in God en wij denken er ook zo over, eigenlijk. Er zijn ook mensen zoals ik die ook achter dit soort standpunten staan.’ (p. 153)

Selin stelt dat mensen die Bouchallikht op de televisie zien, kunnen denken: “Kijk, dat is een moslim [...] en die heeft soms nog wel overeenkomende ideeën met ons.” Daardoor “kunnen ze merken dat we eigenlijk niet zoveel verschillen. [...] Dus ik denk dat het vooral een vertegenwoordiging is van: ‘Kijk, we zijn hetzelfde. We zijn ook maar mensen’” (p. 221). Volgens Selin wordt er op dit moment vaak een te eenzijdig beeld van het islamitische geloof geschetst. Zij denkt dat Bouchallikht een veelzijdiger beeld kan tonen: “Als je een kubus van één kant ziet, dan zie je maar één kleur, terwijl het eigenlijk een regenboog is. [...] Hoe meer perspectieven, hoe voller het beeld. Hoe volmaakter het beeld ook” (p. 222).

De aanwezigheid van Bouchallikht in de Tweede Kamer en de media leidt er volgens de moslima's dus toe dat er een positiever beeld kan worden getoond van de islam als religie. Dat komt gedeeltelijk doordat de aanwezigheid van moslima's daarmee wordt genormaliseerd. Daarnaast verwachten de moslima's dat een positief beeld van Bouchallikht zal worden geprojecteerd op de religie als geheel, waardoor er ook een positiever beeld van de islam zal ontstaan. Tot slot zijn de moslima's van mening dat Bouchallikht de verschillen tussen moslims en niet-moslims in Nederland verkleint en de overeenkomsten tussen beide groepen benadrukt, waardoor er mogelijk meer onderling begrip ontstaat en daarmee een positiever beeld van het islamitische geloof in de Nederlandse samenleving.

Kauthar verbindt moslims en niet-moslims in de Tweede Kamer

De geïnterviewde moslima's verwachten dat Bouchallikht een brug kan vormen tussen moslims en niet-moslims in de Tweede Kamer. Zij zou de vertaalslag kunnen maken tussen twee werelden, aldus de moslima's. Azra beschrijft dat als volgt: “Kauthar zit tussen heel veel autochtone Nederlanders en ze weet ook hoe zij praten en hoe zij denken. Dan is zij een soort van brug naar die wereld.” Daarbij maakt Azra de vergelijking met DENK, waarin vooral islamitische Kamerleden zitten: “Dat zijn allemaal mensen die alleen met hun eigen mensen omgaan” (p. 191). Het is volgens Azra een voordeel dat Bouchallikht juist in een partij zit met niet-islamitische leden. Op die manier kan ze de verbinding zoeken tussen beide groepen in de samenleving.

Aan de niet-islamitische Kamerleden kan Bouchallikht volgens Aicha haar positieve eigenschappen tonen, waardoor de houding van deze Kamerleden ten opzichte van Bouchallikht in positieve zin kan veranderen:

Bijvoorbeeld iemand die in eerste instantie over Kauthar zou denken van: ‘Oh, het is een moslim met hoofddoek.’ Als zo'n persoon dan in de Tweede Kamer ziet dat Kauthar heel hard

haar best doet en goede dingen zegt en zich hard maakt voor de samenleving, dan zou dat die gedachten van die mensen kunnen veranderen. (p. 149)

De angst bij deze Kamerleden over moslims wordt dan weggenomen, aldus Aicha. Daardoor komen “we meer in contact met elkaar” (p. 152). Bovendien kan Bouchallikht de niet-islamitische Kamerleden inzicht geven in de denkwijze van moslims. “Zij is een moslimvrouw en zij zit bij GroenLinks, dus ze laat misschien al dingen vanuit een andere kant zien”, stelt Nour (p. 63). Ook Meyra denkt dat: “Niet iedereen heeft verstand van bepaalde dingen, misschien ook cultuur of religie”, noemt zij als voorbeeld (p. 173). Daar sluit Aicha zich bij aan: “Als het diverser wordt, dan groeit de kans dat we van elkaar kunnen leren” (p. 149). Door elkaar inzicht te geven in de eigen denkwijze, komt er meer begrip voor elkaar, stelt Samira. Volgens Aicha leidt dat ertoe dat de Kamerleden een positievere denkwijze aannemen:

Dat we juist zien dat we samen dingen moeten doen en dat we allemaal in dit land leven en dat we allemaal eigenlijk vrijheid en gelijke kansen willen. [...] Zodat we dat inzien en zodat we elkaar niet wegzetten, maar juist gaan samenwerken. (p. 149)

Met die uitspraak benadrukt zij de manier waarop moslims en niet-moslims in de Tweede Kamer worden verbonden met elkaar.

De geïnterviewde moslima's verwachten dus dat Bouchallikht de islamitische en niet-islamitische Kamerleden met elkaar in verbinding kan brengen door de niet-islamitische Kamerleden meer inzicht te geven in de denkwijze van moslims en door zichzelf te presenteren als positief voorbeeld van een hardwerkende moslima. Er zou daardoor meer onderling begrip tot stand komen, wat de samenwerking in de Tweede Kamer bevordert. Het lijkt er dus op dat Bouchallikht niet alleen het beeld over de islam onder de burgers verandert, maar ook onder niet-islamitische Kamerleden.

5.3 Negatieve mediarepresentatie van Bouchallikht

De positieve ontwikkelingen die Bouchallikht teweeg zou kunnen brengen, worden belemmerd door de negatieve beeldvorming van Bouchallikht in de media, aldus de moslima's. De intrede van het eerste Kamerlid met hoofddoek heeft niet uitgekapt zoals ze dat graag hadden gewild. De media treft blaam, stellen de moslima's. Aicha zegt daar het volgende over:

Kijk, je kan moslima zijn in de politiek, maar als er dan over Kauthar bijvoorbeeld een heel erg vervelend beeld wordt geschetst, bijvoorbeeld als zij de hele tijd wordt neergezet als die vervelende moslima, Marokkaan met hoofddoekje, dan wordt het er ook niet beter op. Dan

hebben mensen juist weer een target om op te schieten van: 'Hé, zie je wel, die vervelende moslim is weer bezig. Die is weer aan het zeiken in de Tweede Kamer, die wil weer rechten voor de moslims.' (p. 147)

Het negatieve beeld dat wordt geschetst in de media, heeft volgens Aicha te maken met hoe gelovig Bouchallikht overkomt: "Als we er eentje hebben en die doet dan heel gelovig en die gaat ook haar haren bedekken en wil nu ook nog heel veel rechten, dan zien we die al snel als gevaar" (p. 147). Als gevolg van de negatieve beeldvorming kan het beeld over moslims dat in de samenleving bestaat niet veranderen. Ook Samira stelt dat het beeld alleen kan veranderen als Bouchallikht positief in de media komt:

Dan moet het wel op een positieve manier zichtbaar zijn op tv. [...] Je ziet wel steeds meer beelden van moslima's of leuke programma's die inzichten geven in de islam. Vrouwen met hoofddoek zie je voorbijkomen en dan zie je wel een positief beeld. Maar het komt niet op de grote nieuwszenders. Het komt op de wat kleinere nieuwszenders en daardoor zie ik dan zelf niet eens dat die programma's er überhaupt zijn. (p. 95)

Voor Samira is het dus van belang dat de positieve beeldvorming van Bouchallikht en moslima's in het algemeen zichtbaar is op de grotere televisiezenders. De beeldvorming op dit moment voldoet niet aan de verwachtingen die de moslima's daarvan hebben. Ze vinden dat Bouchallikht te weinig in beeld is en dat de beeldvorming die er wel is te negatief is. Bovendien vinden zij het kwalijk dat Bouchallikht ter verantwoording wordt geroepen voor haar mogelijke banden met de Moslimbroederschap. In de berichtgeving is deze situatie volgens de moslima's groter gemaakt dan nodig. Daarom vragen zij zich af of dat ook het geval zou zijn bij een niet-islamitische politicus, waarbij zij de verbinding leggen met een breder fenomeen van negatieve beeldvorming over de islam. Hierna zal ik deze aangedragen problemen achtereenvolgend uiteenzetten.

Te weinig en negatief in beeld

Een deel van de moslima's gaf aan dat zij van mening zijn dat Bouchallikht relatief weinig in beeld komt in de media, waaronder Emine:

Ik moet heel eerlijk zeggen dat dat me echt teleurstelt. Het is dat ik haar op Instagram volg en hier en daar wat zie, maar ik vind dat ze echt ondergesneeuwd raakt. Het is niet dat ze er voor mij uit springt. (p. 131)

Ook Amira heeft die ervaring: “Ze komt voor mij te weinig in beeld om echt een oordeel over haar te scheppen. [...] De keren dat ik haar wel heb gezien, waren heel negatief” (p. 237/239).

De moslima's zien Bouchallikht weinig in de media, maar als ze haar zien, dan is het vrijwel altijd met een negatieve lading. Zo wordt zij in verband gebracht met extremisme. In het volgende citaat spreekt Aicha over wat haar is opgevallen in het fragment uit de talkshow *M*: “Ik hoorde ‘fundamentalistische islam’ [...] en toen dacht ik al: ‘Oh.’ Kauthar moest daar natuurlijk voor heel Nederland beantwoorden dat zij natuurlijk geen extremist is en dat ze er helemaal niks mee te maken heeft” (p. 150). Marwa spreekt ook over extremisme: “Zodra er een groep moslims bij elkaar komt, dan wordt er al heel snel gekeken naar dat soort dingen. Extremistisch. Waarom zou je je zorgen maken omdat ze een hoofddoek draagt?” (p. 77). Door Bouchallikht te relateren aan extremisme, wordt haar positie in de Nederlandse samenleving en de Tweede Kamer dus mogelijk ondermijnd.

Daarnaast vertelden de moslima's dat zij een negatieve ondertoon ervaren als er in de media wordt gesproken over Bouchallikht en haar handelen. Zo stelt Oumayra dat er sprake was van zo'n ondertoon in het fragment uit de talkshow *M*, waarbij ze praat over de presentatrice: “Zij stuurt haar een bepaalde richting op en daar gebruikt ze natuurlijk ook bepaalde woorden [voor]. Fundamentalistische. [...] Ik hoorde een bepaalde toon” (p. 33). Selin noemt enkele andere voorbeelden:

In de eerste paar zinnen zei ze iets over de dreiging en [het] gevaar. [...] Als ze dat soort woorden gaat gebruiken, dan geeft het me een soort gevoel alsof zij al aan die kant zit. [...] Terwijl ze dan misschien wat neutralere woorden zou kunnen gebruiken. (p. 227)

Souhaila vindt ook dat het taalgebruik in de berichtgeving over Bouchallikht niet neutraal genoeg is: “Je hoort heel veel woorden die echt beladen zijn” (p. 212).

De moslima's denken dat de negatieve berichtgeving de politieke kansen van Bouchallikht verkleint. Nour zegt daarover: “Als je ineens deze hele negatieve lading met je mee krijgt, denk ik dat dat ook invloed gaat kunnen hebben op [hoe de mensen stemmen]” (p. 60). Bovendien zou het andere moslima's kunnen ontmoedigen, stelt Zeyneb: “Je ontmoedigt ook weer andere mensen van kleur die de politiek in willen, want dan weten ze: ‘Oh, ik krijg weer zoveel shit over me heen.’ Terwijl ze misschien helemaal niks hebben gedaan” (p. 45).

De negatieve beeldvorming van Bouchallikht in de media is volgens de moslima's dus een problematisch fenomeen. Door haar in verband te brengen met extremisme wordt het bestaande beeld over de islam als extremistische religie bevestigd, terwijl de moslima's hadden gehoopt dat haar zichtbaarheid een positiever beeld over de islam kon bieden. De negatieve ondertoon en de

beladen woorden die volgens de moslima's terugkomen in de berichtgeving, hebben mogelijk invloed op haar positie in de politiek en op de ambities van andere moslima's om de politiek in te gaan. Eerder bleek al dat de geïnterviewde moslima's verwachtten dat Bouchallikht juist als voorbeeldfunctie voor de moslima's met politieke ambities kon fungeren, maar dat wordt dus in sterke mate belemmerd door de manier waarop ze wordt gerepresenteerd in de media.

Onnodig ter verantwoording geroepen en disproportionele berichtgeving

Daarnaast zijn de moslima's van mening dat het onnodig is dat Bouchallikht ter verantwoording wordt geroepen voor haar mogelijke banden met de Moslimbroederschap. De manier waarop dat gebeurt, stoort hen het meest. Zo zegt Amira over de presentatrice van de talkshow *M*: "Ze is best wel aanvallend en ze suggereerde eigenlijk dat de islam stond voor al het slechte wat er aan de hand is in Europa en dat Kauthar dat dan allemaal moest gaan uitleggen" (p. 241). Ook Nadira vond de presentatrice aanvallend overkomen: "Ik vond het grappig dat ze zei dat het ging om haar organisatie. Volgens mij zei ze: 'Jouw organisatie.' Op dat moment dacht ik: 'Nee, ze is geen organisatie.' Dus in die zin vond ik het semi-aanvallend" (p. 166). Door die aanvallende houding komt er een negatieve sfeer tot stand, aldus Azra: "Ze creëert gelijk een negatieve sfeer, zo van: 'Oh, dit hebben wij over jou gehoord en wat is jouw verklaring?'" (p. 195). Zeyneb spreekt zelfs van een dwingende bewoording: "Wel heel erg sturend van: 'We gaan het daarover hebben en leg maar eventjes uit aan mij en aan de samenleving wat de link is'" (p. 46).

Volgens de moslima's werd Bouchallikht vooral ter verantwoording geroepen, omdat de media Bouchallikht probeerden uit te lokken. Samira zegt daarover:

Ze willen altijd sensatie. Mensen zijn altijd uit op sensatie en *juice* en dat is wat ze willen uitlokken. Ze willen een interessante reactie uitlokken en dan kan het weer op de voorpagina's terecht komen en dan kan er weer even leuk een weekje over gesproken worden. (p. 93)

Ook Marwa denkt dat: "Ze wil haar misschien een beetje uitlokken, wat meer loskrijgen" (p. 78). Oumayra heeft daar een verklaring voor. "Voor hen is het gewoon belangrijk dat zij mensen trekken en winstmateriaal hebben", zegt zij, verwijzend naar de media (p. 32). Dat denkt ook Emine: "Dat gevoel kreeg ik gewoon heel erg. Dat het heel erg ging om, ik wil niet per se publiciteitscijfers zeggen, maar dat het toch best wel gewoon heel erg daarover ging. Iets van een *onliner* [...] eruit halen" (p. 132). Zowel Oumayra als Emine wijzen er dus op dat de media Bouchallikht waarschijnlijk ter

verantwoording roepen uit commercieel belang. Volgens Amira is deze situatie echter een voorbeeld van iets wat zich voortdurend voordoet in het contact tussen moslims en niet-moslims: “Ik denk dat elke moslim in Nederland of in Europa zo’n zelfde situatie ook meegemaakt heeft, omdat er iets slechts over de islam in het nieuws komt. Meestal waar wij verantwoording over moeten gaan geven” (p. 241). Dat Bouchallikht nu zelf betrokken is bij de situatie, komt de media goed uit, denkt zij.

De moslima’s zijn ook van mening dat de situaties zijn uitvergroot in de media. De berichtgeving erover duurde onevenredig lang voort. Zo zegt Nour: “Het is een beetje uit de context getrokken, dus allemaal groter gemaakt dan dat het eigenlijk is” (p. 63). Azra spreekt van sensatie: “Dit is sensationeel. [...] Dan wordt het meteen heel erg vergroot” (p. 193). “Het duurde ook te lang. Het was echt *mainstream* nieuws. [...] Het werd opgepakt alsof inderdaad Kauthar zelf zei van: ‘Jongens, fuck de democratie in Nederland, [...] pro-nazi’s’”, zegt Zeyneb (p. 45). Zij vindt het dus onlogisch dat de media zo lang bleven rapporteren over de mogelijke banden tussen Bouchallikht en de Moslimbroederschap, omdat ze dat alleen zou verwachten als Bouchallikht iets veel ergers had gedaan of gezegd.

De negatieve beeldvorming van Bouchallikht uit zich dus met name in de wijze waarop de media zijn omgesprongen met haar mogelijke misstappen, aldus de moslima’s. Het feit dat Bouchallikht ter verantwoording werd geroepen, zegt volgens hen iets over de wijze waarop de media haar benaderen. De media willen haar uitlokken, omdat ze verwachten dat dat zal resulteren in goede televisie. Daarmee impliceren zij dus dat de media ten koste van Bouchallikht geld willen verdienen en haar mogelijk in een kwaad daglicht willen plaatsen. De disproportionaliteit van de berichtgeving bevestigt dat denkbeeld.

Ongelijke behandeling van moslims

Het stoort de moslima’s vooral dat de berichtgeving disproportioneel is, omdat zij zich afvragen of de media zich ook zo zouden storten op een mogelijke misstap van een andere, niet-islamitische politicus. Zij verwachten ten eerste dat journalisten niet zo grondig zouden zoeken naar schandalen van niet-islamitische politici, als ze bij Bouchallikht hebben gedaan. Emine zegt daarover:

Ik vraag me gewoon heel erg af of ze zich dat bij andere Kamerleden en raadsleden ook afvragen. [...] Ik wil natuurlijk niet alleen van het ergste van de mens uitgaan, [...] maar dat viel me wel op, dat ik dacht van: ‘Maar dan heeft denk ik iemand onderzoek naar haar gedaan en met welke intenties hebben ze dat dan gedaan? Hebben ze dat bij iedereen op de GroenLinks-lijst gedaan?’ [...] Dan vind ik gewoon dat je dat bij iedereen mag doen. Ik vind ook dat je dan ook even kan kijken bij de SGP. (p. 130)

Nadira denkt daar hetzelfde over, maar betreft dat op Forum voor Democratie (FvD): “Ik ben heel erg benieuwd in hoeverre ze dat zouden doen bij een random andere kandidaat, die bij FvD zit of die bij een rechtse politieke partij gaat” (p. 165). Zeyneb duidt het verschil tussen Bouchallikht en witte, oude mannen aan: “Ik durf te wedden, als je onderzoek gaat doen naar tachtig andere politici, dat je ook op rare zaken gaat komen. Maar dat blijft onderbelicht, want het is niet interessant, want dan zijn het witte, oude mannen van zestig” (p. 45).

Ten tweede denken de moslima’s dat de media minder aandacht zouden besteden aan schandalen van een niet-islamitische politicus. Amira zegt:

Bij sommige mensen heb ik soms het gevoel dat daar heel vaak dingen bij worden vergeven: ‘Het was een foutje.’ En bij andere mensen is het al heel snel van: ‘Nee, het kan echt niet.’ En die wordt een beetje weggezet. [...] Ik vind het altijd wel opvallend hoe snel mensen zijn met het wegzetten van bijvoorbeeld mensen die moslim zijn of een migratieachtergrond hebben, versus andere mensen. (p. 239)

Zij stelt dus dat de media een niet-islamitische politicus zijn fouten sneller vergeven en er minder aandacht aan besteden. Dat staat volgens haar in contrast met de manier waarop islamitische politici worden behandeld als zij een fout hebben gemaakt. Ook Souhaila vindt dat het onterecht is dat sommige Kamerleden anders worden behandeld:

Ik vind het wel grappig dat Kauthar wordt gezien als: ‘Jij was sowieso aan het chillen met een paar terroristen met bomgordels.’ Je hoort vaak genoeg [over] politieke partijen die echt banden hebben met een paar hele *sketchy* mensen en dan wordt het heel snel gezien als intelligente witteboordencriminaliteit. *High action level*. [...] En hier wordt meteen weer zo’n sepia-filter over gegooid van: ‘Kijk, Egypte.’ (p. 210)

Ten derde twifelen de moslima’s eraan of Bouchallikht wel positief zou worden geportretteerd als er geen sprake was van een schandaal. “Ik vraag me dus ook af: ‘Als ze niet [met] het Moslimbroederschap of Femyso die banden had gehad, hadden ze haar dan wel gewoon toegekend als Kamerlid?’”, zegt Emine (p. 130). Die twijfel komt voort uit het idee dat de media moslims op negatieve wijze neerzetten. Ook Zeyneb lijkt dat te denken: “Het was te verwachten. Als een moslima met een hoofddoek ergens binnenkomt waar ze voor het eerst geschiedenis gaat schrijven, [dan] gaat er iets gezegd of geschreven worden” (p. 44).

Het past in hun verwachtingspatroon, want onder de geïnterviewde moslima's bestaat het idee dat alle moslims door de westerse media negatief worden geportretteerd. Zij herkennen de beeldvorming van Bouchallikht in hoe moslims in de media komen. Zo stelt Aicha dat de islam als geheel voortdurend wordt gekoppeld aan extremisme en terrorisme, zoals ook het geval is bij Bouchallikht:

De islam is nu toch al een keer weggezet als eng, anders. [Het] wordt ook geterroriseerd en we gaan er lekker op. [Het] geeft denk ik mensen ook het gevoel van: 'Hè, wij horen lekker bij elkaar en dat is allemaal een gek groepje, dat hoort er niet bij.' (p. 151)

Bovendien denkt ze dat moslims in de maatschappij anders worden behandeld dan witte mensen:

Bij iemand anders met een andere groepering zouden we dit niet zo snel wegzetten als heel eng en extremistisch. [...] Heel snel worden islamitische dingen [neergezet] als terroristisch. [...] Als er een gijzeling of andere dingen plaatsvinden [door] bijvoorbeeld een wit persoon, dan gebruiken we niet zo snel de benaming. (p. 150)

De geïnterviewde moslima's vinden dus dat islamitische politici en specifiek Bouchallikht onterecht anders worden behandeld door de media dan niet-moslims. Dat uit zich volgens hen doordat journalisten grondiger zoeken naar schandalen bij islamitische politici, meer aandacht geven aan misstappen van islamitische politici en fouten sneller vergeven bij niet-islamitische politici. Daarnaast verwachten moslima's dat Bouchallikht sowieso negatief zou worden geportretteerd, ongeacht of er sprake was van een schandaal. Dat denken zij, omdat het past in een breder verhaal van moslims die in de westerse media ongelijk worden behandeld, bijvoorbeeld door ze te verbinden aan terrorisme en ze uit te sluiten. Daarmee wordt volgens hen een positieve verandering in de beeldvorming over moslims tegengewerkt. Bouchallikht had als eerste moslima met hoofddoek in de Tweede Kamer voor zo'n verandering kunnen zorgen, maar de media worden door de moslima's verantwoordelijk gehouden voor het mislukken daarvan.

6. Conclusie

Steeds meer leden van minderheidsgroepen worden gekandideerd door politieke partijen. Over de ervaringen van deze minderheidsgroepen met politici met een gelijke achtergrond is tot nu toe weinig bekend. Daarom heb ik onderzoek gedaan naar de mediarepresentatie van islamitische politici en de wijze waarop Nederlandse moslima's betekenis geven aan deze politici. Dat heb ik gedaan aan de hand van een casestudy naar Kauthar Bouchallikht, de eerste moslima met hoofddoek in de Tweede Kamer. Zij raakte direct na haar kandidaatstelling in opspraak vanwege een reeks gebeurtenissen, waaronder haar banden met de extremistische Moslimbroederschap.

In dit onderzoek heb ik getracht een antwoord te formuleren op de volgende onderzoeksvragen: Hoe wordt Kauthar Bouchallikht gerepresenteerd tijdens interviews met haar in de Nederlandse media? En: Hoe geven Nederlandse moslima's betekenis aan de representatie van Kauthar Bouchallikht in de Nederlandse media? Om de eerste onderzoeksvraag te beantwoorden heb ik een kwalitatieve inhoudsanalyse uitgevoerd van drie audiovisuele fragmenten waarin Bouchallikht werd geïnterviewd. Om de tweede onderzoeksvraag te beantwoorden heb ik semigestructureerde diepte-interviews uitgevoerd met veertien Nederlandse moslima's.

6.1 Resultaten

Uit de inhoudsanalyse is gebleken dat Bouchallikht wordt gerepresenteerd als slachtoffer van discriminatie en uitsluiting. Daarnaast ligt er een focus op haar inzet voor de aarde en gelijkwaardigheid. Door haar harde werk ondanks de tegenslagen wordt zij neergezet als rolmodel voor vrouwen en jongeren. In de analyse van de fragmenten kwam de islamitische religie van Bouchallikht zeer weinig naar voren. Zij noemde haar geloof bijna niet en stuurde het gesprek een andere richting op als haar geloof ter sprake kwam.

In de interviews kwam naar voren dat de moslima's de religieuze achtergrond die zij delen met Bouchallikht heel belangrijk vinden, omdat dat volgens hen zorgt voor betere vertegenwoordiging. Ze wijzen daarbij op de aspecten die zij delen met een islamitische politicus, zoals dezelfde denkwijze, waardoor ze beter worden begrepen en dus ook beter worden gerepresenteerd. Bovendien geeft Bouchallikht volgens de geïnterviewde moslima's het beeld af dat

moslima's ook in staat zijn om de politiek in te gaan en hoge functies te bekleden. Zij zien Bouchallikht als een symbool voor een grotere beweging, waarin steeds meer moslima's zich bewust worden van hun capaciteiten en mogelijkheden. De geïnterviewden spraken de hoop uit dat Bouchallikht een beter beeld kan bewerkstelligen van de islam en daarnaast moslims en niet-moslims in de Tweede Kamer met elkaar kan verbinden, door te fungeren als bruggenbouwer. De moslima's vinden dat die positieve ontwikkeling gedwarsboemd is door de negatieve mediarepresentatie van Bouchallikht. Dat past volgens hen in een breder verhaal, waarin moslims in de westerse media op negatieve wijze worden gerepresenteerd.

Als de resultaten van de inhoudsanalyse en de interviews naast elkaar worden gelegd, dan blijkt dat in beide resultaten de positieve aspecten en gevolgen van Bouchallikht in de politiek naar voren komen, zoals haar voorbeeldfunctie. Ook valt op dat Bouchallikht en de geïnterviewde moslima's een andere nadruk leggen op waar de politieke representatie over zou moeten gaan. Bouchallikht spreekt in de geanalyseerde fragmenten bijna niet over de islam en legt de focus op haar inhoudelijke standpunten, terwijl het de moslima's vooral gaat om het geloof dat zij delen met islamitische politici. Er is dus sprake van een discrepantie tussen het beeld dat Bouchallikht neerzet van zichzelf en het beeld dat de geïnterviewde moslima's van haar hebben of zouden willen zien.

Hoewel Bouchallikht probeert een positief beeld van zichzelf neer te zetten, ervaren de moslima's haar mediarepresentatie als negatief. Mogelijk komt dat doordat de moslima's ook andere mediafragmenten hebben geconsumeerd, die de positieve beeldvorming hebben overstemd met negatieve geluiden. Ze betreuren namelijk dat de negatieve berichtgeving in de media de positieve beeldvorming van Bouchallikht en de islam in het algemeen in de weg staan. De eerste moslima met hoofddoek in de Tweede Kamer heeft volgens hen niet geleid tot de resultaten die zij graag hadden willen zien, namelijk meer begrip en verbinding tussen moslims en niet-moslims. Dat lijkt te passen in een patroon van politici uit minderheidsgroepen die worden gekandideerd om meer diversiteit op de kieslijst te bewerkstelligen, maar die uiteindelijk niet zorgen voor het gewenste resultaat.

6.2 Discussie

In de literatuur kwam naar voren dat verschillende wetenschappers, waaronder Sinno (2008), beargumenteren dat descriptieve vertegenwoordiging leidt tot inhoudelijke vertegenwoordiging. De geïnterviewde moslima's stelden ook dat zij zich beter vertegenwoordigd voelden door iemand met gelijke eigenschappen, namelijk religie. Jane Mansbridge (1999) noemde vooral de ervaringen die een kiezer en politicus met een gelijke achtergrond delen, maar in de interviews kwam naar voren dat er veel meer aspecten worden gedeeld dan alleen ervaringen. Het gaat volgens de moslima's ook om een gedeelde denkwijze, normen en waarden en prioriteiten. Daardoor is er sprake van onderling vertrouwen. Dat komt allemaal voort uit het gedeelde geloof.

Opvallend is dat in het onderzoek van Akachar et al. (2017) naar voren kwam dat moslimjongeren graag politici uit etnische minderheidsgroepen zien die zich inzetten voor een veelvoud aan thema's en die de focus verleggen van hun geloof of achtergrond naar andere zaken in de politiek. Uit mijn onderzoek is juist gebleken dat moslima's veel waarde hechten aan de achtergrond van Bouchallikht en willen dat zij haar geloof inzet om een beter beeld van de islam te schetsen en verbinding te zoeken tussen moslims en niet-moslims. Dat lijkt ook onderdeel van de vertegenwoordiging op basis van descriptieve eigenschappen te zijn.

Daarnaast zijn er verbanden te leggen tussen de literatuur en mijn resultaten over de mediarepresentatie van moslims in het algemeen. De manier waarop Bouchallikht in de media komt, past volgens de moslima's in een breder beeld. Ze zijn van mening dat de representatie van moslims in het algemeen disproportioneel negatief is en dat moslims altijd worden gerepresenteerd als gevaarlijk en niet loyaal, ongeacht de goede daden die zij verrichten. In verschillende onderzoeken, waaronder die van Shadid (2009) en Jamil (2020), werd ook geconcludeerd dat de islam in de westerse media met negatieve thema's wordt geassocieerd. Dat past in de context van kritiek en polarisatie waarin Bouchallikht zich beweegt.

De geïnterviewde moslima's hebben nog minder vertrouwen in de media dan eerst, omdat zij hebben gezien welke schade de media hebben aangericht in het geval van Bouchallikht. Bovendien denken zij dat de media de denkbeelden van de samenleving verkondigen en bevestigen, waardoor zij de berichtgeving breder trekken en zien als het publieke discours. De moslima's hoopten op positieve beeldvorming, maar worden opnieuw teleurgesteld door de media en geconfronteerd met de hardnekkige, negatieve denkbeelden over moslims in de samenleving. Ze ervaren boze, verdrietige en teleurgestelde emoties als gevolg daarvan.

Met kandidaten als Bouchallikht wordt getracht om het politieke landschap diverser te maken en om het politieke vertrouwen van minderheidsgroepen te vergroten, maar dit lijkt het tegenovergestelde effect te hebben. Er is mogelijk zelfs sprake van een vicieuze cirkel, waarbij polarisatie en weinig vertrouwen ertoe leiden dat politieke partijen minderheden kandideren om dit te doorbreken, maar die minderheden vervolgens negatief in de media komen en de polarisatie wordt versterkt. Voor moslims wordt het wantrouwen dat zij hadden tegenover de media bevestigd, waardoor zij nog minder vertrouwen hebben en de kans op verbinding en samenwerking kleiner wordt. De negatieve beeldvorming van Bouchallikht bevestigt bovendien mogelijk het negatieve beeld dat niet-moslims al van de islam hadden. Zij zien nu opnieuw een voorbeeld van een moslim die negatief in de media komt. Moslims en niet-moslims lijken nog verder uiteengedreven te worden.

6.3 Beperkingen en vervolgonderzoek

Hoewel mijn onderzoek nieuwe inzichten biedt in de betekenisgeving van moslima's aan de representatie van islamitische politici, zijn er ook enkele beperkingen aan te wijzen. Ten eerste waren er onder de geïnterviewden relatief veel hoogopgeleide moslima's. Slechts één moslima heeft een mbo-opleiding genoten, terwijl alle andere geïnterviewden minstens een hbo-opleiding volgen of hebben afgerond. Het is denkbaar dat laagopgeleide moslima's anders aankijken tegen de representatie van Bouchallikht. Zo is het mogelijk dat zij zich minder gerepresenteerd voelen door de hoogopgeleide Bouchallikht, omdat zij te ver van hen af staat. Daarnaast kan het zo zijn dat hoogopgeleide moslima's progressiever zijn en daardoor een ander perspectief hebben dan lager opgeleiden op islamitische politici als Bouchallikht in de Tweede Kamer.

Ten tweede bleek het voor de geïnterviewde moslima's in sommige gevallen lastig een onderscheid te maken tussen etniciteit en religie wanneer er werd gesproken over de achtergrond van Bouchallikht. Het is daardoor mogelijk dat religie en etniciteit voor de moslima's in sommige uitspraken samenvielen, terwijl ik dergelijke uitspraken heb geïnterpreteerd als perspectieven op religie. Bij toekomstig onderzoek kan het nuttig zijn dit onderscheid in beschouwing te nemen.

Ten derde was het voor sommige moslima's moeilijk om aspecten van hun religie uit te leggen aan mij, een niet-moslim. Zo vonden verschillende moslima's het gecompliceerd om te duiden hoe alle moslims een denkwijze delen. Ik heb hun uitspraken geïnterpreteerd en daarbij heb ik geprobeerd om zo dicht mogelijk bij de betekenisgeving door de geïnterviewden te blijven, maar het verschil in religieuze achtergrond kan ertoe hebben geleid dat mijn interpretatie enigszins verschilt van hoe het door de moslima's bedoeld is. Een moslima vertelde mij bijvoorbeeld dat ze kan zien dat Bouchallikht dezelfde overtuigingen heeft, omdat zij een *iftar* houdt. Ik heb dit geïnterpreteerd als behorende tot normen en waarden, maar het is ook mogelijk dat de moslima dit anders bedoelde.

Naar aanleiding van mijn onderzoek zou het in toekomstige studies relevant zijn te onderzoeken hoe laagopgeleide moslima's de representatie van islamitische politici ervaren. Naast receptieonderzoeken is het ook relevant inzicht te verkrijgen in de ervaringen van de islamitische politici zelf en de partijen die hen kandideren. Zo is het opgevallen dat Bouchallikht de aandacht afleidt van het islamitische aspect van haar identiteit, terwijl dat aspect voor de geïnterviewde moslima's het belangrijkste is. Het is interessant te onderzoeken hoe een islamitische politicus en specifiek Bouchallikht zichzelf probeert neer te zetten in de media. Bovendien lijkt het kandideren van minderheden de polarisatie in de samenleving te versterken. Het zou relevant zijn te bestuderen waarom kandidatencommissies van politieke partijen er in eerste instantie voor kiezen om minderheden te kandideren. Als alle betrokken partijen zijn onderzocht en de beweegredenen en ervaringen in kaart zijn gebracht, dan kan dat mogelijk bijdragen aan het bewerkstelligen van een divers politiek landschap op een manier die samenwerking en verbinding in de hand werkt.

Literatuurlijst

- Ahmed, S., & Matthes, J. (2017). Media representation of Muslims and Islam from 2000 to 2015: A meta-analysis. *The International Communication Gazette*, 79(3), 219-244.
<https://doi.org/10.1177/1748048516656305>
- Akachar, S., Celis, K., & Severs, E. (2017). Hoop en verraad: Wat moslimjongeren verwachten van vertegenwoordigers met een etnische minderheidsachtergrond. *Res Publica*, 59(4), 463-483.
<https://doi.org/10.5553/rp/048647002017059004005>
- Argan Amsterdam. (2021, 22 februari). *In gesprek met: Kauthar Bouchallikht* [Video]. YouTube.
<https://www.youtube.com/watch?v=aqXORhRkO4I>
- BNNVARA. (2021, 23 maart). Zorgen over veiligheid Kamerlid na commentaar Telegraaf.
<https://www.bnnvara.nl/joop/artikelen/zorgen-over-veiligheid-kamerlid-na-commentaar-telegraaf>
- Boeije, H.R. (2009). *Analysis in qualitative research*. Londen: SAGE Publications.
- Bouchallikht, K. [@Kauthar_]. (2020, 12 november). *Het doet me pijn hierop te moeten reageren, maar ik wist dat dit soort verdachtmakingen zouden gebeuren toen ik me kandideerde voor GroenLinks. Elke keer weer dezelfde tactiek: guilty by association. Dus expliciet voor iedereen die het zich afvraagt.* [Tweet]. Twitter.
https://twitter.com/kauthar_/status/1326922069737615361
- Brendel, C. (2020, 12 november). Vice-voorzitter jeugdorganisatie Europese Moslimbroeders op verkiesbare plaats GroenLinks. <https://www.carelbrendel.nl/2020/11/12/vice-voorzitter-jeugdorganisatie-europese-moslimbroeders-op-verkiesbare-plaats-groenlinks/>
- Celis, K., Erzeel, S., & Mügge, L. (2015). Intersectional puzzles: Understanding inclusion and equality in political recruitment. *Politics & Gender*, 11(4), 765-770.
<https://doi.org/10.1017/S1743923X15000501>
- Corbin, J.M., & Strauss, A. (1990). Grounded theory research: Procedures, canons and evaluative criteria. *Qualitative Sociology*, 13(1), 3-21. <https://doi.org/10.1007/BF00988593>

- De Kanttekening. (2021, 6 december). Na aanval Wilders op Kamerlid Fonda Sahla (D66) is nu haar zus aan de beurt. <https://dekanttekening.nl/nieuws/na-aanval-wilders-op-d66-kamerlid-fonda-sahla-is-nu-haar-zus-aan-de-beurt2/>
- Drost, S. (2021, 15 maart). Meer mensen met migratieachtergrond op kieslijst: 'Dit leidt tot betere besluiten'. *NOS*. <https://nos.nl/artikel/2372785-meer-mensen-met-migratieachtergrond-op-kieslijst-dit-leidt-tot-betere-besluiten>
- Duk, W. (2020, 19 november). 'Streng religieus én progressief: In Jesses wereld kan het'. *De Telegraaf*. https://www.telegraaf.nl/nieuws/1101263077/streng-religieus-en-progressief-in-jesses-wereld-kan-het?utm_campaign=seeding-telegraaf&utm_medium=social&utm_source=twitter
- Duyvendak, J.W., & Scholten, P.W.A. (2011). Beyond the Dutch "multicultural model": The coproduction of integration policy frames in the Netherlands. *Journal of International Migration and Integration*, 12, 331-348. <https://doi.org/10.1007/s12134-010-0161-5>
- Elmas, H. [@HulyaElmas1]. (2020, 5 december). *Onaanvaardbaar dat @groenlinks van @jesseklaver zo met waarden van GL omgaat. Waarden waar @NevinOzutok dag in, dag uit voor strijdt. Waarden waar ik jaren hard heb ingezet als gemeenteraadslid voor GL. Ergo, kritiek van ons progressieven wordt nu als rechts weggezet.* [Tweet]. Twitter. https://twitter.com/HulyaElmas1/status/1335222762449801218?ref_src=twsrc%5Etfw%7Ctwcamp%5Etweetembed%7Ctwterm%5E1335222762449801218%7Ctwgr%5E%7Ctwcon%5Es1_&ref_url=https%3A%2F%2Fwww.geenstijl.nl%2F5156677%2Fde-carriere-van-kauthar-gaat-als-komeet%2F
- Europese Commissie tegen Racisme en Intolerantie. (2008). Derde rapport over Nederland. *Raad van Europa*. <http://woonwagenwijzer.nl/download/bram/RomaSinti/ECRI%203e%20Rapport2008-3-NLD.pdf>
- Fortuyn, P. (1997). *Tegen de islamisering van onze cultuur*. Utrecht: A.W. Bruna Uitgevers.
- Galletta, A. (2013). *Mastering the semi-structured interview and beyond. From research design to analysis and publication*. New York: New York University Press.
- GeenStijl. (2020a, 12 november). GroenLinks verzwijgt Moslimbroederschap-voorzittersfunctie TK #9 Kauthar Bouchallikht. <https://www.geenstijl.nl/5156305/groenlinks-verzwijgt-moslimbroederschap-voorzittersfunctie-tk-9-kauthar-bouchallikht/>
- GeenStijl. (2020b, 8 december). Kijk nou, @JesseKlaver. Kauthar (@GroenLinks) onder een hakenkruis bij een Haagse Hamas-demo. <https://www.geenstijl.nl/5156677/de-carriere-van-kauthar-gaat-als-komeet/>

- GeenStijl. (2021, 21 maart). Kauthar gooit GroenLinks 1500 jaar terug in tijd.
<https://www.geenstijl.nl/5158261/kauthar-gooit-groenlinks-1500-jaar-terug-in-tijd/>
- Gijsberts, M.I.L., & Lubbers, M. (2009). Wederzijdse beeldvorming. In *Jaarrapport integratie 2009* (pp. 254-290). Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Glaser, B., & Strauss, A. (1967). *The discovery of grounded theory: Strategies for qualitative research*. Chicago: Aldine Publishing Company.
- GroenLinks. (z.d.). Kauthar Bouchallikht. <https://groenlinks.nl/onze-partij/tweede-kamerfractie/kauthar-bouchallikht>
- GroenLinks. (2020, 15 november). GroenLinks & Kauthar Bouchallikht.
<https://groenlinks.nl/nieuws/groenlinks-kauthar-bouchallikht>
- Haijtema, A. (2020, 11 december). Deelnemen aan een demonstratie is een boemerang die je ooit kunt terugverwachten. *De Volkskrant*. <https://www.volkskrant.nl/cultuur-media/deelnemen-aan-een-demonstratie-is-een-boemerang-die-je-ooit-kunt-terugverwachten~b871985b/>
- Hall, S. (1989). The structured communication of events. In D. Potter (Ed.), *Society and the social sciences: An introduction* (pp. 269-289). Londen: Routledge.
- Hall, S. (1999). Encoding, decoding. In S. During (Ed.), *The cultural studies reader: Second edition* (pp. 507-517). Londen: Routledge.
- Het Parool. (2020, 2 november). Dit schreef Het Parool na de moord op Theo van Gogh.
<https://www.parool.nl/nieuws/dit-schreef-het-parool-na-de-moord-op-theo-van-gogh~b0b49ea0/?referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F>
- Hirsi Ali, A. (2002). *De zoontjesfabriek*. Amsterdam: Uitgeverij Augustus.
- Hirsi Ali, A. (2004). *De maagdenkooi*. Amsterdam: Uitgeverij Augustus.
- Hoorntje, R. (2021, 2 april). Hebben we wat aan een superdiverse maar rechtse kamer? *One World*.
<https://www.oneworld.nl/lezen/politiek/hebben-we-wat-aan-een-superdiverse-maar-rechtse-kamer/>
- Jamil, S.T. (2020). Media representation of Muslims and Islam from 2011-2019: A meta analysis. *Cultural and Religious Studies*, 8(1), 28-38. <https://doi.org/10.17265/2328-2177/2020.01.003>
- Jelyta, F. (2020, 7 december). Moslimorganisaties: 'Het lijkt alsof Kauthar zich in een keurslijf laat duwen'. *De Kanttekening*. <https://dekanttekening.nl/samenleving/het-lijkt-alsof-kauthar-bouchallikht-zich-in-een-keurslijf-laat-duwen2/>
- Johnson, J.M. (2011). In-depth interviewing. In J.F. Gubrium & J.A. Holstein (Eds.), *Handbook of interview research* (pp. 103-119). Londen: SAGE Publications.

- Jones, S.H., O'Toole, T., DeHanas, D.N., Modood, T., & Meer, N. (2015). A 'system of self-appointed leaders'? Examining modes of Muslim representation in governance in Britain. *British Journal of Politics and International Relations*, 17(2), 207-223. <https://doi.org/10.1111/1467-856X.12051>
- Kaart, M. (Regisseur), Gitsels, J. (Regisseur), Van den Hoven, G. (Regisseur). (2020, 1 december). M (Seizoen 4, Aflevering 27) [TV-uitzending]. Human Factor TV.
- Kiesraad. (z.d.). Niet-Nederlandse inwoners. <https://www.kiesraad.nl/verkiezingen/gemeenteraden/stemmen/niet-nederlandse-inwoners>
- Kittilson, M.C., & Anderson, C.J. (2011). Electoral supply and voter turnout. In R.J. Dalton & C.J. Anderson (Eds.), *Citizens, context and choice: How context shapes citizens' electoral choices* (pp. 33-54). Oxford: Oxford University Press.
- Klaver, J. (2021, 23 maart). 'GroenLinkers kiezen een wolf in schaapskleren in het parlement.' *Dat schreef één van de grootste kranten van Nederland gister in* [Statusupdate]. Facebook. <https://www.facebook.com/687496011309020/posts/3909621819096407/>
- Leydesdorff, S. (2020, 16 december). Kauthar Bouchallikht. Antisemitisme deugt nooit. *NRC*. <https://www.nrc.nl/nieuws/2020/12/16/kauthar-bouchallikht-antisemitisme-deugt-nooit-a4023996>
- Lievisse Adriaanse, M. (2021, 29 maart). 'Ik moet steeds uitleggen waar ik écht voor sta'. *NRC*. <https://www.nrc.nl/nieuws/2021/03/29/ik-moet-steeds-uitleggen-waar-ik-echt-voor-sta-a4037732>
- Loukili, S. (2021). Making space, claiming place: Social media and the emergence of the "Muslim" political parties DENK and NIDA in the Netherlands. *Journal for Religion, Film and Media*, 7(2), 107-131. <https://doi.org/10.25364/05.7:2021.2.6>
- Lucardie, A., & Voerman, G. (2002). Liberaal patriot of nationaal populist? Het gedachtegoed van Pim Fortuyn. *Socialisme en Democratie*, 59(4), 32-42.
- Lucassen, L. (2005). *The immigrant threat: The integration of old and new migrants in Western Europe since 1850*. Champaign: University of Illinois Press.
- Lucassen, L. (2018). Peeling an onion: The "refugee crisis" from a historical perspective. *Ethnic and Racial Studies*, 41(3), 383-410. <https://doi.org/10.1080/01419870.2017.1355975>
- Lucassen, L., & Lucassen, J. (2015). The strange death of Dutch tolerance: The timing and nature of the pessimist turn in the Dutch migration debate. *The Journal of Modern History*, 87(1), 72-101. <https://doi.org/10.1086/681211>
- Mansbridge, J. (1999). Should blacks represent blacks and women represent women? A contingent "yes". *The Journal of Politics*, 61(3), 628-657. <https://doi.org/10.2307/2647821>

- Mügge, L.M., & Schotel, A.L. (2017). Intersectionaliteit in de media: Representatie van Nederlandse Kamerleden met een migratieachtergrond in dagbladen, 1986-2016. *Res Publica*, 59(4), 439-461. <https://doi.org/10.5553/rp/048647002017059004004>
- Mügge, L.M., Van der Plas, D.J., & Van de Wardt, M. (2019). Representing their own? Ethnic minority women in the Dutch parliament. *West European Politics*, 42(4), 705-727. <https://doi.org/10.1080/01402382.2019.1573036>
- Navarro, L. (2010). Islamophobia and sexism: Muslim women in the western mass media. *Human Architecture: Journal of the Sociology of Self-Knowledge*, 8(2), 95-114.
- Nederlandse Vereniging van Journalisten. (2008). Code voor de journalistiek, door het Nederlands Genootschap van Hoofdredacteuren (2008). <https://www.nvj.nl/themas/ethiek/ethiek/code-journalistiek-nederlands-genootschap-hoofdredacteuren-2008>
- NOS. (2020a, 17 november). Klaver staat nog steeds achter kandidaat Bouchallikht. <https://nos.nl/artikel/2356969-klaver-staat-nog-steeds-achter-kandidaat-bouchallikht>
- NOS. (2020b, 8 december). Excuses GL-kandidaat Bouchallikht voor deelname protest met antisemitische leuzen. <https://nos.nl/artikel/2359871-excuses-gl-kandidaat-bouchallikht-voor-deelname-protest-met-antisemitische-leuzen>
- NWO. (2020, 15 december). Politieke diversiteit is geen overbodige luxe. <https://www.nwo.nl/politieke-diversiteit-geen-overbodige-luxe>
- Osnabrugge, G., & Slotboom, A. (2021, 5 oktober). Nida stopt als lokale partij: 'We zijn te vaak als concurrent gezien, niet als bondgenoot'. *Trouw*. <https://www.trouw.nl/politiek/nida-stopt-als-lokale-partij-we-zijn-te-vaak-als-concurrent-gezien-niet-als-bondgenoot~b400576c/>
- Oudenampsen, M. (2019). De kruistocht van Geert Wilders: De PVV als vertolker van een nieuwe identiteitspolitiek. In G. Voerman & K. Vossen (Eds.), *Wilders gewogen: 15 jaar reuring in de Nederlandse politiek* (pp. 107-129). Amsterdam: Boom Geschiedenis.
- Partij voor de Vrijheid. (2021). Het gaat om u: Verkiezingsprogramma 2021-2025. <https://www.pvv.nl/images/09012020/verkiezingen2020/0acxyuew34z/VerkiezingsProgramma2021-Final.pdf>
- Pipes, D. (2003). *The Rushdie Affair: The novel, the Ayatollah, and the West*. Abingdon: Taylor & Francis Inc.
- Pitkin, H.F. (1967). *The concept of representation*. Berkeley: University of California Press.
- Rosenberger, S., & Stöckl, I. (2016). The politics of categorization: Political representatives with immigrant background between "the other" and "standing for". *Politics, Groups, and Identities*, 6(2), 217-236. <https://doi.org/10.1080/21565503.2016.1194764>

- RTL Nieuws. (2021, 24 maart). Wie kreeg de meeste stemmen, wie de minste, en wie haalde het nét niet? <https://www.rtlnieuws.nl/nieuws/politiek/artikel/5221566/alle-stemmen-geteld-wie-kregen-de-meeste-stemmen-wie-de-minste-en>
- Said, E. (1978). *Orientalism*. Londen: Penguin Books.
- Scheffer, P. (2000). Het multiculturele drama. *NRC Handelsblad*.
<https://retro.nrc.nl/W2/Lab/Multicultureel/scheffer.html>
- Schreier, M. (2013). Qualitative content analysis. In U. Flick (Ed.), *The SAGE handbook of qualitative data analysis* (pp. 170-183). Londen: SAGE Publications.
- Shadid, W. (2009). Moslims in de media: De mythe van de registrerende journalistiek. In S. Vellenga, S. Harchaoui, H. El Madkouri & B. Sijses (Eds.), *Mist in de polder: Zicht op ontwikkelingen omtrent de islam in Nederland* (pp. 173-193). Amsterdam: Aksant.
- Shams. S. (2020, 3 december). 'Hoezo strijdt Bouchallikht voor gelijkwaardigheid?' *De Telegraaf*.
<https://www.telegraaf.nl/nieuws/1499837521/hoezo-strijdt-bouchallikht-voor-gelijkwaardigheid>
- Sinno, A.H. (2008). *Muslims in western politics*. Bloomington: Indiana University Press.
- Sinno, A.H., & Tatari, E. (2008). Muslims in UK institutions: Effective representation or tokenism? In A.H. Sinno (Ed.), *Muslims in western politics* (pp.113-134). Bloomington: Indiana University Press.
- Spot On. (2021, 5 september). *KAUTHAR: 'Ik moet dingen gaan fiksen, maar ook in leven blijven' | Spot On en Kauthar Bouchallikht* [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=t-VAtZjPstk>
- Tinnemans, W. (1994). *Een gouden armband: Een geschiedenis van mediterrane immigranten in Nederland (1945-1994)*. Utrecht: Nederlands Centrum Buitenlanders.
- Trouw. (2006, 17 oktober). Sam Pormes verlaat Eerste Kamer eind oktober.
<https://www.trouw.nl/nieuws/sam-pormes-verlaat-eerste-kamer-eind-oktober~b4820005/>
- Vermeulen, F., & Kranendonk, M. (2019). DENK: Factoren voor het succes, de kenmerken van de achterban en het bereiken van nieuwe stemmers. *Beleid en Maatschappij*, 46(1), 195-199.
<https://doi.org/10.5553/BenM/138900692019046001019>
- Wagemakers, J. (2022). *De Moslimbroederschap: Ideologie, geschiedenis, nakomelingen*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Wiegman, M. (2021, 26 maart). Sylvana Simons schrijft historie in Den Haag: 'Ze gaat een grote spiegel zijn'. *Het Parool*. <https://www.parool.nl/nederland/sylvana-simons-schrijft-historie-in-den-haag-ze-gaat-een-grote-spiegel-zijn~b2ebca3c/>

Zuidervaart, B. (2019, 29 mei). Zihni Özdil en GroenLinks dreven steeds verder uiteen. *Trouw*.
<https://www.trouw.nl/nieuws/zihni-ozdil-en-groenlinks-dreven-steeds-verder-uiteen~b203ce12/>

Zuidervaart, B. (2020, 23 november). Kauthar Bouchallikht: 'Als GroenLinkser zal ik Milli Görüs niet meer bezoeken'. *Trouw*. <https://www.trouw.nl/politiek/kauthar-bouchallikht-als-groenlinkser-zal-ik-milli-gorus-niet-meer-bezoeken~bde61eb3/>

Zwolsman, N. (2020, 10 december). GroenLinks-kandidaat Kauthar Bouchallikht 'baalt enorm' van deelname aan protest. *NRC*. <https://www.nrc.nl/nieuws/2020/12/10/antisemitisme-groenlinks-kandidaat-kauthar-bouchallikht-baalt-enorm-van-deelname-aan-protest-a4023318>